

Jasmin Repo & Kati Temonen

Islamismi Pohjois-Afrikassa arabikevään jälkeen

Maanpuolustuskorkeakoulu ▶ Strategian laitos

Julkaisusarja 4: työpapereita, No 47

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU STRATEGIAN LAITOS
JULKAISUSARJA 4: TYÖPAPEREITA No 47

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF STRATEGIC AND DEFENCE STUDIES
SERIES 4: WORKING PAPERS No 47

ISLAMISMI POHJOIS-AFRIKASSA ARABIKEVÄÄN JÄLKEEN

JASMIN REPO & KATI TEMONEN

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Strategian laitos

HELSINKI 2013

Jasmin Repo & Kati Temonen: Islamismi Pohjois-Afrikassa arabikevään jälkeen
Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos
Julkaisusarja 4: työpapereita No 47
National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies
Series 4: Working Papers No 47

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa:
<http://www.doria.fi/>

Kannen kuva: Janne Kopu

ISSN 1236-4983
Maanpuolustuskorkeakoulu – National Defence University
Strategian laitos – Department of Strategic and Defence Studies

Juvenes Print Oy
Tampere 2013

ISLAMISMI POHJOIS-AFRIKASSA ARABIKEVÄÄN JÄLKEEN

Jasmin Repo ja Kati Temonen

Jopa vuosikymmeniä kestänyt autoritaarinen valta ja sosioekonomiset haasteet johtivat vuonna 2011 arabikevään kansannousuihin sekä mielenosoitusaaltoon Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä. Pohjois-Afrikassa arabikevään tapahtumat kulminoituivat vallankumouksiin Tunisiassa ja Egyptissä sekä sisällissotaan Libyassa. Marokossa ja Algeriassa arabikevään vaikutus jäi heikommaksi. Tämä artikkeli pyrkii selvittämään, miten islamismin vaikutus Pohjois-Afrikassa on kasvanut - tai muuttunut - arabikevään jälkeen.

Johdanto

Arabikevät järjestytti Pohjois-Afrikan yhteiskuntia läpikotaisin, mutta siitä muodostui käännekohta erityisesti islamisteille. Maiden eläessä edelleen arabikevään jälkeistä murrosvaihetta, islamistit ovat nousseet näkyvästi etenkin poliittiselle areenalle. Tämä on kuitenkin vaatinut islamisteilta ideologista mukautumista vallitsevien olosuhteiden ja pluralismin vaateiden mukaiseksi.

Tässä artikkelissa ymmärrämme islamismin hyvin laajana käsitteenä.¹ *International Crisis Group* (ICG) toteaa, että islamismi ei ole vain yksi homogeeninen joukko toimijoita, vaan jakaa islamismin kolmeen ryhmään maailmankatsomuksen, menettelytavan ja toimijoiden ominaisuuksien pohjalta: poliittinen, missionäärinen ja jihadistinen islamismi.² Vaikka islamismi on moderni poliittinen ideologia (*-ismi*), sitä on kuitenkin katsottava laajemmin etenkin arabikevään tapahtumien jäljiltä. Esimerkiksi salafistit³, jotka aiemmin ovat toimineet lä-

hinnä sosiaalisena liikkeenä, ovat maltillisten islamistien perässä aktivoituneet toimimaan myös poliittisella kentällä. Näitä pyrkimyksiä vaikeuttaa toisaalta salafismin jihadistinen siipi, joka on pyrkinyt hyödyntämään uuden poliittisen tilanteen aktivoitumalla entisestään.

Arabikevät on avannut uudenlaisen vaikuttamisen tilan ja islamistit ovat saaneet jalansijaa niin politiikassa kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Viidessä käsittelemässämme maassa, Egyptissä, Tunisiassa, Algeriassa, Marokossa ja Libyassa, islamismilla on silti myös omat ominaispiirteensä. Tässä artikkelissa olemme jakaneet nämä maat kolmeen eri ryhmään sen perusteella, min-kälaiset vaikutukset arabikevällä on ollut näihin yhteiskuntiin. Tunisiassa ja Egyptissä islamistipuolueet nousivat vallankahvaan kiinni. Marokossa ja Algeriassa islamistit ovat joutuneet toimimaan hallinnon tarkan valvonnan alaisina. Libyassa sisällissota ja sodan jälkeinen poliittinen kaaos on johtanut ääri-islamismiin jatkuvaan kasvuun. Poliittisen islamismin tulevaisuus on kuitenkin vaakalaudalla, kuten Egyptin tilanne osoittaa. Islamismin suhde demokratiaan näyttäy-

---

¹ Islamismia ei tule ajatella synonyymina sanalle *islamilainen*. Islamismi on poliittinen aate, joka ymmärtää islamilaisuuden uskonnon lisäksi myös poliittisena identiteettinä. *Islamilaisuus* itsessään on pikemminkin uskonnollinen identiteetti.

² *International Crisis Group*, ”Understanding Islamism”, Middle East/North Africa Report, No. 37, 2.3.2005.

³ Salafismi on sunnimuslimista koostuva äärikonservatiivinen liike. Sana salafi tulee käsitteestä *as-salaf as-sālihīn*, jolla tarkoitetaan profeetan aikaisia hurskaita uskovaisia. Salafistit pyrkivät palaamaan ensimmäisten muslimien ymmärrykseen ”puhtaasta”

---

islamista. Tärkeää salafisteille on moraalisen järjestyksen ylläpitäminen. Salafismi on muuttunut monimuotoisemmaksi arabikevään jälkeen ja kokenut suosion kasvun. Christian Jokinen & Anssi Kullberg, *Separatismi ja islamismi*, (Kustannus Oy Suomen Mies, Jyväskylä 2006), 46; Peter Beaumont & Patrick Kingsley, ”Violent tide of Salafism threatens the Arab spring”, *The Guardian*, 20.2.2013.

tyy ponnisteluista huolimatta ongelmallisena.

1 Islamismien nousu Tunisiassa ja Egyptissä

Diktatuurien kaatuminen Tunisiassa ja Egyptissä tapahtui valtavan kansainvälisen huomion saaneiden kansannousujen ja niitä seuranneiden vallankumousten kautta vuoden 2011 vaihteessa. Jasmiinivallankumous pakotti Tunisian presidentin *Zine al-Abidine Ben Alin* pakenemaan Saudi-Arabiaan 24 vuoden vallassaolon jälkeen. Egyptissä kaatui *Hosni Mubarakin* kolmekymmentävuotinen yksinvalta. Autoritaarisen vallan päättyminen näissä yhteiskunnissa merkitsi uudenlaisten mahdollisuuksien aikakautta, erityisesti islamisteille, joita kohtaan syrjäytetyt Ben Alin ja Mubarakin diktatuurihallinnot suhtautuivat vihamielisesti vuosikymmenten ajan. Arabikevään tapahtumien seurauksena avautunut murroksen ajanjakso onkin tarjonnut otolliset olosuhteet islamismien nousulle.

Molemmissa valtioissa islamismi elää ja vaikuttaa yhteiskunnan eri tasoilla. Ne voidaan jaotella mm. International Crisis Groupin (ICG) luokituksen mukaan kolmeen pääryhmään: poliittiseen, missionääriiseen ja jihadistiseen tasoon.⁴ Aivan kirjaimellisesti tämän jaottelun pohjalta ryhmiä ei kuitenkaan voida analysoida; useassa tapauksessa ne nivoutuvat päällekkäin ja vaihtavat positioitaan tälläkin hetkellä.

Yhtäältä islamismi on noussut vallankumouksen seurauksena keskeiseksi osaksi maiden poliittisia areenoita. Tämä on johtanut islamistien keskuudessa yhä kasvavaan pragmatismiin ja pehmenevämpiin asenteisiin demokratiaa ja modernisoitumista kohtaan. Toisaalta salafistien vaikutuksen kasvu ja erityisesti jihadistiryhmien aktiivisuus sekä kytkökset terroristijärjestö al-Qaidaan koetaan uhkaavana maiden stabiilitietin kannalta.

Islamistien nousu Tunisiassa ja Egyptissä viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana on mukaillut samoja kaavoja, joten maita vertailemalla voidaan nähdä arabikevään laukaisema muutoksien ja mahdollisuuksien uusi tila toisin kuin muissa pohjoisafrikkalaisissa maissa, joissa protestiaallon vaikutukset eivät ole olleet yhtä merkittäviä. Viimeaikaisten tapahtumien valossa islamistien valtaannousu uhkaa kuitenkin kariutua heti ensimetreillä.

1.1 Arabivallankumous poliittisen aktivismin ja vapauden mahdollistajana

Poliittisesti suuntautuneet islamistit pyrkivät saavuttamaan poliittista valtaa kansallisella tasolla ja toimimaan universaalien demokration normien mukaisesti perustuslaillisissa kehyksissä. Tunisiassa ja Egyptissä poliittinen pragmatismi on vähitellen saamassa jalansijaa islamistien keskuudessa. Samalla kuitenkin islamistien poliittinen valta luo epävarmuutta; islamistihallintoihin ollaan yhä tyytymättömämpiä ja uskonnon ristiriitainen sekä vankistuva asema vallan ytimessä aiheuttaa huolta niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

1.1.1 Tunisian *Ennahda* – islamistinen vai islamilainen puolue?

Rachid al-Ghannouchin johtama *Ennahda* nousi kahden vuosikymmenen horrostilan jälkeen lailliseksi puolueeksi maaliskuun 1. päivänä 2011. Puoli vuotta laillistamisensa jälkeen puolue saavutti suurimman ryhmän aseman (89 paikkaa) 217-paikkaisesta perustuslakia säätävästä kokouksesta (engl. *National Constituent Assembly, NCA*) lokakuun 23. päivän vaaleissa, jotka olivat maan historian ensimmäiset demokraattiset. Vaalien jälkeen *Ennahda* muodosti koalition kahden kes-

⁴ *International Crisis Group*, ”Understanding Islamism”.

kustavasesemistolaisen puolueen⁵ kanssa halliten lopulta kahta kolmasosaa kokouksen paikoista. Ennahdan johtama koalitio on säilyttänyt asemansa vallan ytimessä opposition vastustuksesta huolimatta. Opposition on tuominnut hallituksen epäonnistuneet toimet pyrkimyksissä toteuttaa institutioiden reformi ja ratkaista maassa vallitseva taluskriisi⁶, joka alun perin nostatti vallankumouksen aallon kaksi vuotta sitten.

Ideologialtaan Ennahda muistuttaa enemmänkin *islamilaista* kuin islamistista⁷ liikettä tai poliittista ryhmittymää. Tyypillisesti puolue tunnetaan sen maltillisuudesta, demokraattisuudesta ja pluralismista suhteessa muihin islamistiryhmiin. Ennahdan johtajat itse haluavat nähdä puolueensa verrattavan Turkin maltillisempaan *AK-puolueeseen*⁸ kuin esimerkiksi tiukempilinjaiseen Egyptin Muslimiveljeskuntaan.⁹ Pyrkimyksissään erottautua islamismin konservatiivisemmasta puolesta, Ennahda itsessään on kuitenkin sisäisesti jakautunut, yhtäältä ns. uskonnollisten saarnaajien ja pragmaattisten poliitikkojen, ja toisaalta johdon joustavampien asenteiden ja militanttikunnan ydinuskomusten välillä.¹⁰ Toisin sanoen osa Ennahdan jäsenistä nojautuu enemmän sekulaariseen suuntaan painottaen pragmaat-

tista politiikkaa, kun taas toinen osa painottaa uskonnon ensisijaisuutta puolueen toiminnassa. Tämä jakautuneisuus tekee Ennahdan toiminnan haasteelliseksi sen joutuessa tasapainoilemaan niin ei-islamistien kuin islamistisen yhteisön ja salafistienkin välillä.

Ennahda kuitenkin uskoo, että nosteessa oleva islamistien poliittinen toiminta voi tulevaisuudessa johtaa kasvavaan pragmatismiin jopa kaikkein radikaalimpien islamistien keskuudessa. Vaikka tähän puolueen sisällä uskottaisiinkin, Ennahdasta silti löytyy niitäkin toimijoita, jotka jakavat samoja näkemyksiä radikaali-islamistien kanssa.¹¹ Täyttä konsensusta ideologiasta puolueen sisällä ei siis nähtävästi ole saavutettu. Ennahda kaikesta huolimatta väittää, että ultrakonservatiivisilla salafisteilla ei ole minikäänlaista yhteyttä tai vaikutusta puolueen toimintaan. Viime aikoina jännitteet Ennahdan ja salafistien välillä ovat ennemminkin kasvaneet. Artikkelissaan ”Salafists challenge Ennahda for allegiance of youth in Tunisia” journalisti-tutkija Anne Wolf toteaa, että sekä Ennahda että salafistit kilpailevat tahoillansa päämääränään voittoa islamistien nuorten huomio ja uskollisuus suosionsa kasvattamiseksi.¹²

Ennahdan valtaa ja tulevaisuuden haasteita vallan ytimessä arvioidessa on perusteltua väittää, että uskonnon soveltaminen politiikkaan näyttäytyy edelleen kiistanalaisena demokratian kannalta. Sellaisen poliittisen järjestelmän kehittäminen, joka ottaa huomioon ja suvaitsee sekä uskonnolliset että sekulaarit mielipiteet, on haaste Ennahdalle ja koko Tunisian poliittisten puolueiden kentälle.¹³ Tämän dikotomian ratkaisemisen lisäksi Ennahdan harteille on

⁵ CPR (ransk. Congrès pour la République) ja Ettakatol (Forum démocratique pour le travail et les libertés) ovat molemmat sekulaaripuolueita.

⁶ Kareem Fahim, ”Ruling Islamists, Under Attack, Reject Blame for Tunisia’s Woes”, *The New York Times*, 11.2.2013.

⁷ Toisin sanoen islam on ennemminkin osa puolueen identiteettiä kuin kehys poliittiselle toiminnalle.

⁸ Aidan Lewis, ”Profile: Tunisia’s Ennahda Party”, *BBC News*, 25.10.2011.

⁹ Vuonna 1981 perustetun Ennahdan juuret ulottuvat Muslimiveljeskuntaan, mutta todennäköisesti pitkä ja raskas sekularismin aikakausi on pakottanut puolueen muokkaamaan ideologiaansa uuden aikakauden mukaiseksi. Husain Haqqani, ”Islamists and the ‘Arab Spring’”, *Journal of Democracy*, 24:2 (2013), 13.

¹⁰ *International Crisis Group*, ”Tunisia: Violence and the Salafi Challenge”, Middle East/North Africa Report, No. 137, 13.2.2013, i-ii.

¹¹ *Ibid.*, 24.

¹² Anne Wolf, ”Salafists challenge Ennahda for allegiance of youth in Tunisia”, *The National*, 12.5.2013.

¹³ Andrea G. Brody-Barre, ”The impact of political parties and coalition building on Tunisia’s democratic future”, *The Journal of North African Studies* 18:2 (2013), 213.

kaatumassa pitkään jatkuneiden sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien ratkaisu, sillä lopulta kansan kärsivällisyys uhkaa loppua odotusten ollessa korkealla. Mutta ainakin Ennahdan johtajan al-Ghannouchin mukaan optimismi maan tulevaisuuden suhteen säilyy ja Tunisian uutta perustuslakia on valmisteltu nimenomaan kaikkia tunisialaisia varten, niin islamin, demokratian kuin modernin maailman arvojen mukaiseksi.¹⁴

1.1.2 Islamistien valtapeli Egyptin kansallisessa politiikassa

Hosni Mubarakin syrjäyttämisen ja parlamentin erottamisen jälkeen valta siirtyi väliaikaisesti Egyptin armeijalle. Uudet parlamenttivaalit saatiin järjestetyksi 2011–2012 vaihteessa. Vaalien seurauksena *Mohammad Morsin* johtama Muslimiveljeskunnan poliittinen siipi, *Vapaus- ja oikeuspuolue* (engl. *Freedom and Justice Party, FJP*), nousi Egyptin suurimmaksi puolueeksi 47 prosentin paikamäärällä parlamentissa. Puolue sai virallisen puolueen aseman kesäkuussa 2011.

Vuonna 1928 perustettu Muslimiveljeskunta eli laittomana järjestönä usean vuosikymmenen ajan. Tänä aikana se kykeni vahvistamaan organisaatiollisia perustojaan aina valtaantuloonsa saakka. Mubarakin vallan jälkeinen poliittinen tyhjiö toimi veljeskunnan eduksi. Vapaus- ja oikeuspuolueen parlamentin enemmistön lisäksi Mohammad Morsi valittiin maan ensimmäiseksi siviilipresidentiksi kesäkuun 2012 presidentinvaalien tiukan toisen kierroksen jälkeen. Samalla armeija luovutti vallan ja maan poikkeus-tila kumottiin.

Vuoden 2012 lopulta Muslimiveljeskunnan valta alkoi kuitenkin horjua uuden perustuslain asettamisen myötä. Marraskuussa Morsi julistautui presidentin asetuksella korkeimmaksi vallankäyttäjäksi kiistellyn perustuslain läpiviemiseksi. Joulukuun

26. päivä voimaantullutta perustuslakia arvosteltiin erityisesti sen liiallisen islamilaisuuden ja puutteellisen uudistusmielisyyden vuoksi.¹⁵ Sitä kritisoitiin myös sananvapauden sekä naisten ja vähemmistöjen oikeuksien väheksymisestä.¹⁶ Muslimiveljeskuntaa syytettiin erityisesti siitä, että perustuslaillisilla säädöksillään se olisi pyrkinyt ainoastaan tasoittamaan tietä islamilaisen valtion perustamiseksi.

Muslimiveljeskunnan ideologia on aina perustamisestaan asti rakentunut perinteisille islamilaisille arvoille. Konservatiivinen maailmankatsomus rajoittaa erityisesti naisten ja vähemmistöjen oikeuksia, mutta veljeskunnan poliittinen siipi, Vapaus- ja oikeuspuolue, on suhtautunut mm. naisten oikeuksiin suopeammin. Se nimitti lukuisia naisia viime parlamenttivaalien ehdokkaaksi ja neljä yhdeksästä nykyisestä naiskansanedustajasta on FJP:n jäseniä.¹⁷ Huolimatta siitä, että Muslimiveljeskunta on pehmentänyt dogmaattisia asenteitaan ja retoriikkaansa muun muassa länsimaita kohtaan¹⁸, kulmakivi tai jopa murheenkryyni sen ideologialle on ollut Mohammad Morsi, jota arvosteltiin ankarasti valintansa jälkeen.¹⁹

¹⁵ *International Institute of Strategic Studies*, ”Egypt: a country on edge”, *Strategic Comments*, 19:1 (2013), xiii-xiv.

¹⁶ Patrick Kingsley, ”Who are the Muslim Brotherhood?”, *The Guardian*, 2.4.2013.

¹⁷ Khalil Al-Anani, ”Islamist parties post-Arab Spring”, *Mediterranean Politics*, 17:3 (2012), 471.

¹⁸ Vapaus- ja oikeuspuolueen johtajat ovat pyrkineet muodostamaan ja vahvistamaan dialogeja ulkomaiden suurlähettiläiden ja hallitusten kanssa monen hiljaisen vuosikymmenen jälkeen. Al-Anani, ”Islamist parties post-Arab Spring”.

¹⁹ Presidentti Mohammed Morsin valtakauden vuosipäivän 30.6.2013 koittaessa oppositio vaati presidentin eroa ja uusien vaalien järjestämistä. Tämän artikkelin kirjoittamishetkellä mielenosoitukset ovat johtaneet Morsin vangitsemiseen, armeijan väliintuloon ja perustuslain kumoamiseen. Tyytymättömyys dominoivaan islamistivaltaan, ennen kaikkea sen epäonnistuneisiin yrityksiin kohentaa maan taloudellisia ja sosiaalisia oloja, kulminoitui suurimpaan mielenosoitusaaltoon sitten vuoden 2011 vallankumouksen. Vaarana on ollut maan kahtiajako, joka

¹⁴ Ashish Kumar Sen, ”Two years after Arab Spring, Tunisia struggles with security, economic challenges”, *Washington Times*, 31.5.2013.

Hän antoi presidenttikautensa aikana itselleen lähes diktatuurimaisen vallan maansa johdossa. Tarve poliittisen konsensuksen luomiselle maassa oli vallankumouksen jälkeen suuri, mutta Morsi sen sijaan nimitti pääosin Muslimiveljeskunnan jäseniä maan johtopaikoille. Opposition mielestä Morsin motiivina on ennemminkin ollut maan ”veljeskunnallistaminen”.²⁰

Kuten kaikki muutkin ideologiset ryhmittymät, jotka pyrkivät jonkinlaiseen yhteiskunnalliseen muutokseen, myös Muslimiveljeskunta muovaa ja muuttaa näkökulmiaan ja strategioitaan jatkuvasti. Yhteiskunnan islamilaistaminen ja islamistisen valtion perustaminen on kuitenkin kaikkien veljeskuntalaisten pysyvä päätavoite.

Muslimiveljeskunnan lisäksi islamistisen ideologian juurruttamista osaksi yhteiskuntaa pyrkivät tavoittelemaan myös muut islamistiset liikkeet, pääasiassa salafistit. Välit Muslimiveljeskuntaan ovat kiristyneet entisestään kiistellyn perustuslain kansanäänestyksen jälkeen.²¹ Torjuessaan liittouman veljeskunnan kanssa salafistit ovat muodostaneet omat poliittiset ryhmittymänsä, suurimpana *al-Nour*²², joka saavutti noin 25 prosenttia parlamentin paikoista 2011–2012 vaaleissa. Tämä on toiseksi eniten heti FJP:n jälkeen. Salafistit ovat vähitellen alkaneet osoittaa pragmaattisempia ja realistisempia asenteita ja näin ollen lähestyneet poliittista kenttää. *Al-Abram*-lehdessä islamististen ryhmien asiantuntija *Ali Baker* luonnehtii

---

voi pahimmillaan johtaa sisällissotaan tai ainakin jatkuviin levottomuuksiin.

²⁰ Engl. ”Brotherhoodization”. Dina al-Shibeeb, ”Experts: Egypt’s military warnings target Islamists and liberals alike”, *Al-Arabija*, 24.6.2013.

²¹ Salafistien mielestä Muslimiveljeskunta on käyttänyt valta-asemaansa häpeilemättä hyväkseen domonoiden valtion instituutioita. Abdel Rahman Youssef, ”Egypt: Salafis and Muslim Brotherhood Part Ways”, *Al-Akbbbar*, 19.2.2013.

²² Heti vuoden 2013 alussa salafistijohtaja Emad Abdel-Ghaffour perusti uuden puolueen, al-Watanin, joka erottautui emopuolueestaan al-Nourista. Sarah El Deeb, ”Egypt’s largest ultraconservative party splits”, *Associated Press*, 1.1.2013.

salafistien kilpaa kohti poliittista valtaa ”ideologiseksi maanjärjestykseksi” salafistiliikkeen virrassa, sillä ensi kertaa historiasaan he ovat pystyneet käyttämään hyväkseen Mubarakin jälkeistä muutoksen aikakautta, jossa poliittisten puolueiden esteetön perustaminen on viimein ollut mahdollista.²³

Muslimiveljeskunnalla on ollut näihin päiviin saakka mandaatti hallita, vaikka oppositio on jo pitkään syyttänyt heitä yhteiskunnan ”veljeskunnallistamisesta” ja instituutioiden islamilaistamisesta. Morsin ja veljeskunnan haparoitua politiikan ja uskonnon yhdistämisessä, kynnyksisyydeksi on noussut se, missä määrin islamistit pystyvät sitoutumaan demokraattisiin arvoihin, erityisesti vähemmistöjen oikeuksiin ja yksilönvapauksiin. Egyptin demokratian ensiaskeleet ovat epäilemättä olleet erittäin ongelmallisia.

1.2 Maltilliset salafistit poliittisen vallan syrjässä kiinni

Ns. missionäärinen islamismi ei yleensä käsitä tärkeimpänä tavoitteenaan poliittista valtaa, vaan pikemminkin muslimi-identiteetin ja moraalisen järjestyksen ylläpitämisen vääräuskoisia vastaan. Tunisiassa ja Egyptissä väkivallattomuuteen uskovat maltilliset salafistit ovat kuitenkin pyrkineet poliittisen vallan syrjään kiinni, vaikkakin salafistien suhde johtaviin islamistipuolueisiin, erityisesti Tunisiassa, säilyy etäisenä ja nykyistä valtaa kritisoivana.

1.2.1 Tunisian salafistit sosioekonomisten ongelmien ratkaisijoina

Tunisian salafistit ovat muslimeja, jotka noudattavat sanataarkasti kovan linjan puritaanista islamin versiota, syventyen lukemaan sen pyhiä tekstejä. Salafistit kiistävät demokraattisen taipumuksensa, mutta hei-

---

²³ Ali Bakr, ”Egypt’s Salafists: A closer look”, *Al-Abram*, 15.10.2012.

dät usein määritellään potentiaalisiksi Ennahdan tukijoiksi. Väitteestä huolimatta he kuitenkin osoittavat tyytymättömyytensä nykyiseen hallitukseen sen liberaalin linjan vuoksi.²⁴ Missionääriset salafistit ovat Ben Alin vallan kaatumisen jälkeen alkaneet painostaa Rachid al-Ghannouchia ja Ennahdapuoluetta etenkin islamilaisen *Sharia-lain* sisällyttämiseksi osaksi perustuslakia.²⁵

Ben Alin hallinnon alla salafistit olivat melko huomaamattomia, hillittyjä ja lojaaleja, mutta arabivallankumouksen jälkeisessä yhteiskunnan muutostilassa heistä on tullut huomattavasti näkyvämpiä ja kuuluvampia. Väitetään, että vallankumous poisti ns. pelon muurin salafistien tieltä, mikä synnytti mahdollisuuden aivan uudelleenlaiseen ajatteluun uutena aikakautena. International Crisis Groupin analyysin mukaan salafistit ovat käyttäneet tilaisuutensa edukseen uuden uskonnollisen tilan keskiössä vanhan hallinnon murenemisen jälkeen. He ovat esimerkiksi melko näkyvässä asemassa maan moskeijoissa ja islamistisissa järjestöissä.²⁶

Salafistit näyttävät pystyneen käyttämään vallitsevan yhteiskunnan murroksen ja siten epävarmuuden tilan hyödykseen. Kuten jo aiemmin mainittu suhteessa Ennahdaan, salafistit ovat kasvattaneet suosiotaan yrittäessään löytää ratkaisuja moniin pakottaviin poliittisiin ja sosioekonomisiin haasteisiin, jotka koskettavat etupäässä useita tunisialaisia nuoria.²⁷ Salafistit ovat näin integroituneet tärkeäksi osaksi tunisialaista yhteiskuntaa. On melko todennäköistä, että Tunisian maltilliset salafistit saattaisivat josain vaiheessa aktivoitua poliittisesti monen egyptiläisen salafistin tavoin. Tällä hetkellä

²⁴ Andrea G. Brody-Barre, "The impact of political parties and coalition building on Tunisia's democratic future", 214.

²⁵ *International Crisis Group*, "Tunisia: Violence and the Salafi Challenge", i.

²⁶ *Ibid.*, 14-33.

²⁷ Facebook-sivuillaan eräs salafistiryhmä on tarjonnut ruoka- ja vaateapua köyhille nuorille. Anne Wolf, "Salafists challenge Ennahda for allegiance of youth in Tunisia".

laillistettuja salafistipuolueita on kolme: *Jabhat al-Islah*²⁸, *al-Rahma* ja *al-Asala*. Salafistit eivät siis ole vain yksi yhtenäinen ryhmä yhteisine tavoitteineen, vaan, *The Guardianin* sanoin "vahva ja samaa, vastakohtaisten ajatusten ja keskushahmojen soppa".²⁹

1.2.2 Pehmeä ideologia: Egyptin salafistien kilpa kohti politiikkaa?

Kuten Tunisian salafistejakin, Egyptin salafisteja kuvaavat parhaiten äärikonservatiivisuus sekä sananmukainen ja ankara islamismien tulkitseminen. On kuitenkin huomiotava, että maan salafistiliikkeiden kirjo on hyvin laaja ja monipuolinen, ja toisinaan osa heistä jopa kilpailee toisiaan vastaan.³⁰

Salafistit ovat ideologialtaan yksi Egyptin kovalinjaisimmista konservatiiviryhmistä ja on selvää, että heidän näkemyksensä islamista on paljon ehdottomampi kuin Morisin Muslimiveljeskunnan. Perinteisesti he eivät ole yhtä lailla kiinnostuneita politiikasta kuin uskonnosta. Joidenkin arvioiden mukaan he eivät havittelisi valtaa tai sitoutumista politiikkaan.³¹ Tämä väite ei kuitenkaan todellisuudessa näytä pitävän täysin paikkaansa. Salafistit ovat jakautuneet useampaan eri leiriin politiikan ja uskonnon dikotomian mukaisesti. On mahdollista, että joidenkin salafistien keskuudessa tämä jakautuminen merkitsisi halukkuutta muodostaa liittouma vahvemman Muslimiveljeskunnan kanssa seuraavia parlamenttivaaleja

²⁸ Jabhat al-Islah laillistettiin maaliskuussa 2012 valtapuolue Ennahdan tukemana ja kannustamana, sillä puolue kannattaa vapauden ja demokratian arvoja. Esim. Aaron Zelin, "Who is Jabhat al-Islah?", *Carnegie Endowment for International Peace*, 18.7.2012.

²⁹ Sherelle Jacobs, "How to deal with Tunisia's Salafists", *The Guardian*, 21.5.2013.

³⁰ Ahmad Ban, "Egypt's diverse Salafist movements", *Al-Monitor*, 12.4.2013.

³¹ Farid Zahran, "What are the ingredients and background of the Salafi movement in Egypt?", *Daily News Egypt*, 12.6.2013.

silmälläpitäen.³² Tämänhetkisen poliittisen epävarmuuden tilassa on kuitenkin vaikea arvioida salafistien motiiveja suhteessa veljeskuntaan. Varmaa on kuitenkin se, että salafistien uskonnollisen vaikutusvallan kasvu on antanut lisäpontta myös poliittiselle kentälle.³³ Tästä osoituksena on toukokuussa 2011 perustetun al-Nour-puolueen yllättävänkin vahva ja ripeä nousu politiikan kärkipaikoille.

Alun perin Egyptin missionääriset salafistit tunnetaan harjoittamastaan sosiaalityöstään ja palveluistaan, mikä on erityisesti houkutellut tavallisia kansalaisia seuraamaan salafisteja ja tukemaan heidän toimintaansa.³⁴ Tuki tavallisilta kansalaisilta on siten mahdollistanut maltillisten salafistien nousun politiikan tikapuilla. Yksi salafistien suurimmista esteistä on kuitenkin tahdottomuus järjestäytyä samalla tapaa kuin Muslimiveljeskunta, mikä tekee heistä liikkeenä heikompia, vaikka jäsenmäärältään he ovatkin suurempia.³⁵ Kuitenkin jopa kaikkein äärikonservatiivisimmat salafistit ovat yllättäen kääntäneet katseensa kohti politiikkaa, vaikka heidät tunnetaankin demokratian kiihkeinä vastustajina, ei sen vaalijoina.

1.3 Vaarantavatko jihadistit salafismin maltillistumisyrkimykset?

Jihadistisella islamismilla tarkoitamme islamilaista aseellista taistelua maallistuneita muslimihallintoja (*jabiliyya*), ei-muslimeita tai (globaalista jihadismista puhuessamme) länsimaita vastaan. Näissä kahdessa maassa salafistien jihadistinen siipi on pääasiassa hyvin uskollinen väkivaltaiselle ideologialleen ja hylkää salafistien viimeaikaisen poliittisen lähentymisen ja uusliberalistisen ajatte-

lun. Tästä osoituksena ovat muun muassa toistuvat ja todistetut yhteydet al-Qaida-organisaatioon.³⁶ Samalla vallassa olevat islamistihallinnot eivät ole kyenneet kontrolloimaan jihadistien toimintaa ja kokevat heidät vakavaksi uhaksi maidensa turvallisuudelle.

1.3.1 Saarnauksen maasta jihadismin maaksi?

Tunisian jihadistijärjestöistä tunnetuin on noin sadan tuhannen jäsenen laiton *Ansar al-Sharia*³⁷, jonka *Abou Iyadh* perusti vuonna 2011 Jasmiinivallankumouksen seurauksena.

Presidentti Ben Alin vallan alla al-Qaidan ja vastaavanlaisten ääri-islamististen toimijoiden vaikutusvalta pyrittiin estämään kaikin tavoin. Vallankumouksen seurauksena jihadistit ovat käyttäneet hyödykseen uutta poliittista ilmapiiriä, jossa he voivat nauttia suuremmasta vapaudesta ja itsenäisyydestä.³⁸ Yhteydet al-Qaidaan ovat nimittäin olleet niin aiemman kuin nykyisenkin hallinnon erityistarkkailussa, vaikka Ansar al-Sharia on kaiken aikaa painottanut maltillisempaa radikalismia linjaa. International Crisis Groupin raportin ”Tunisia: Violence and the Salafi Challenge” mukaan jihadistit väittävät väkivaltaisesta ideologiastaan huolimatta, että Tunisia on pikemminkin ”saarnauksen, ei jihadismin maa”.³⁹ Jihadistit eivät halua turvautua väkivallantekoihin omaa valtiovaltaa vastaan, vaan ennemminkin tukevat islamilaisten radikaaliryhmien taisteluja muissa arabimaissa. Monet tunisialaiset jihadistit ovat lähteneet taistelemaan muun muassa Syyriaan, Maliin tai Algeriaan.

Ristiriitaiseksi tämän väitteen kuitenkin tekee yhtäältä se, että eräässä radiohaastatte-

³² Etenkin uusi al-Watan-puolue. Ks. Sarah El Deeb, ”Egypt’s largest ultraconservative party splits”.

³³ Farid Zahran, ”What are the ingredients and background of the Salafi movement in Egypt?”

³⁴ Ali Bakr, ”Egypt’s Salafists: A closer look”.

³⁵ Farid Zahran, ”What are the ingredients and background of the Salafi movement in Egypt?”

³⁶ Esim. Mohamed Fadel Fahmy, ”Egyptian Salafist Considers Sinai the ‘Next Frontier’”, *Al-Monitor*, 29.3.2013.

³⁷ ”Islamilaisen lain puolustajat” (kirjoittajan suom.).

³⁸ Mohammad Abu Rumman & Hassan Abu Haniya, ”Ansar al-Sharia: Al-Qaeda’s Response to Arab Spring”, *Al-Monitor*, 7.1.2013.

³⁹ *International Crisis Group*, ”Tunisia: Violence and the Salafi Challenge”, 9.

lussa Ansar al-Sharian johtaja totesi, että jihadistien tulee pysyä rauhallisina ja jatkaa rauhallista saarnauksellista linjaansa.⁴⁰ Toisaalta yhteydet al-Qaidaan⁴¹ ovat ilmeiset; ensinnäkin Tunisian pääministeri *Ali Larayedh* käytti nk. t-sanaa valtion televisiohaastattelussa väittäen, että Ansar al-Sharia on laiton järjestö, jolla on kytköksiä terrorismiin.⁴² Tämän lisäksi maaliskuussa 2013 tunisialaiset jihadistit tiedottivat ensi kertaa virallisesti uskollisuudestaan ja läheisistä yhteyksistensä al-Qaida-järjestöön.⁴³

Jasmiinivallankumouksen ja Ansar al-Sharian perustamisen jälkeen väkivallanteot ovat olleet toistuvia. Salafistit ovat ajautuneet yhteenottoihin ennen kaikkea poliisin kanssa, ja ehkä yksi viime aikojen näkyvimmistä väkivallanteoista oli syyskuun 14. päivän 2012 hyökkäys USA:n suurlähetystöön pääkaupungissa Tunisissa. Arviolta sata ihmistä kiipesi suurlähetystön muureille protestoidakseen YouTubeissa julkaistua islamisminvastaista ”Innocence of Muslims”-elokuva.⁴⁴ Viisi kuukautta myöhemmin väkivallanteot jatkuivat, kun oppositiojohtaja *Chokri Belaid* salamurhattiin talonsa edustalla 6. helmikuuta 2013. Jihadististen ryhmien vastuuta murhaan ei ole vielä kukaan julistettu, mutta tapahtumaa pidetään yhtenä suurimmista maata kohdanneista poliittisista kriiseistä 2011 vallankumouksen jälkeen. Ääri-islamilaaisuutta on alettu pitää tapahtumien jälkeen erityisen vaarallisena ja uhkaavana ongelmana.⁴⁵

On ennustettu, että jihadistiset salafistit tulevat jatkossakin pysymään lojaaleina väkivaltaiselle ideologialleen. Ben Alin hal-

linnon kaaduttua he ovat joutuneet mukautamaan teorioitaan ja käytäntöjään uudelle aikakaudelle, mutta ennen kaikkea he ovat pystyneet käyttämään hyväkseen niitä uusia lain ulkopuolisia tiloja, joita transformaation tilassa oleva heikko valtio on heille avannut. Jihadistit ovat onnistuneesti sulautuneet erityisesti kaupunkien köyhille alueille ja pieniin kyliin koko maan alueella.⁴⁶ Tämän päivän Tunisiassa jihadistit ilmenevät kasvavana haasteena koko maan turvallisuudelle. Asiantuntijat varoittavat, että arviolta 2000 tunisialaista taistelijaa, mukaan lukien jihadisteja, on tällä hetkellä rekrytoitu Syyriaan.⁴⁷ Seuraukset voivat olla tuhoisat, jos ja kun taistelukokemusta saaneet jihadistit palaavat takaisin kotimaahansa.

Ennahda-puolueen johtama hallitus näyttäisi olevan täysin voimaton ongelman kanssa. Ääri-islamistit ovat turhautuneita Ennahdan ajamaan maltilliseen politiikkaan ja näkemykseen islamilaisesta valtiosta.⁴⁸ Välit maan johtoon ovatkin heikentyneet merkittävästi, eivätkä maltillisemmat islamistiryhmät ole toistaiseksi pystyneet kitkemään jihadistien radikaalisuutta ja ”myymään” heille uusliberalistista ideologiaansa.

Ääri-islamistien ainoana poliittisena tavoitteena on perustaa kalifikunta tai islamistinen valtio, jossa demokratiolla ei ole sijaa. Vaarana on se, että Tunisia on vähitellen matkalla saarnauksen maasta jihadismin maaksi ja potentiaalisesti al-qaidalaisen ideologian yhdeksi tukikohtaksi. Tunisian strateginen sijainti Pohjois-Afrikan keskiössä voi johtaa uudeksi terroristien ja jihadistitaistelijoiden keskuspaikaksi tai kauttakulkumaaksi. Joka tapauksessa tämä tarkoittaisi aivan uudenlaisia haasteita maan turvallisuudelle ja demokraattisen Tunisian tulevaisuudelle.

⁴⁰ Ibid., 16.

⁴¹ Erityisesti al-Qaidan maghrebilaiseen siipeen, al-Qaida au Maghreb islamique (AQMI).

⁴² Lilia Blaise, ”Tunisia’s Islamist Ennahda party turns on Salafists”, *France 24*, 22.5.2013.

⁴³ Monia Ghanmi, ”New terror threat to Tunisia”, *Magharebia*, 22.3.2013.

⁴⁴ *International Crisis Group*, ”Tunisia: Violence and the Salafi Challenge”, 4.

⁴⁵ Peter Beaumont & Patrick Kingsley, ”Violent tide of Salafism threatens the Arab spring”.

⁴⁶ *International Crisis Group*, ”Tunisia: Violence and the Salafi Challenge”, 16-17.

⁴⁷ Ibid., 7.

⁴⁸ Mounther Beldiafi, ”The Tunisian government’s confrontation with Ansar al-Sharia”, *Al-Arabija*, 17.6.2013.

1.3.2 Siinaista jihadistiryhmien uusi taistelukenttä

Samoin kuin Tunisian radikaalit salafistit, myös Egyptin jihadistit ovat saaneet vaikutteita al-Qaidasta ja myöntävät avoimesti kuuliaisuutensa terroristijärjestölle.⁴⁹ Tämä asettaa jatkuvia haasteita maan hallinnolle valtion turvallisuuden takaamiseksi. Osa radikaaleista islamisteista on kuitenkin seurannut maltillisempien salafistien esimerkkiä ja järjestäytynyt poliittisesti.⁵⁰ He ovat tarkoituksella etääntyneet jihadismista ja väkivallasta kokeillakseen mahdollisuuksiaan kansallisessa politiikassa, kuten *al-Gama'a al-Islamiyyan El-Benaa Wa El-Tanmia* (engl. *Building and Development Party, BDP*).⁵¹ Suurin osa jihadisteista on kuitenkin ns. aktiivisia ja kieltäytyvät osallistumasta poliittiseen toimintaan. Sen sijaan he ovat aktiivisesti tukemassa terroristista toimintaa erityisesti Siinain niemimaalla. Joitain jihadisteja, kuten Kairon *Nasser Cityn* kaupunginosan terroristista solua, syytetään osallistumisesta Yhdysvaltojen konsulaatin iskuihin Libyan Benghaziissa syyskuussa 2012.⁵² Egyptin salafisteja kuitenkin pidetään huomattavan paljon vaarattomampina kuin Tunisian radikaaliryhmiä.⁵³

Al-Qaida-vaikutteiset jihadistiset ryhmittymät ovat viime aikoina osoittaneet aktiivisuutensa Siinailla. Veteraanitaistelija *Mohammed Jamal al-Kashef* (alias *Abu Ahmed*),

⁴⁹ Ahmad Ban, ”Egypt’s diverse Salafist movements”.

⁵⁰ Monet jihadistit inspiroituvat Muslimiveljeskunnan menestyksestä ja kokevat nykyisin poliittisen vaikuttamisen merkityksellisempänä kuin aiemmin.

⁵¹ Puolue saavutti 11 paikkaa vuoden 2011–2012 parlamenttivaaleissa ja pitää yllä hyviä suhteita johtavaan Vapaus- ja oikeuspuolueeseen.

⁵² 11.9.2012 iskussa surmansa sai neljä amerikkalaista, mukaan lukien suurlähettiläs J. Christopher Stevens. Mona Alami, ”Salafists win by pacifying the jihadists”, *The Daily Star*, 17.6.2013.

⁵³ Mustapha Ajbaili, ”Taming jihadists: A botched attempt in Tunisia and Egypt”, *Al-Arabija*, 30.5.2013. Mubarakin ankara suhtautuminen salafisteja kohtaan rajoitti heidän vaikutusmahdollisuuksiin Egyptissä.

jota pidetään vastuullisena edellä mainittuihin Benghaziin iskuihin, sanoi viimeisimmässä lausunnossaan, että Siinaita voidaan pitää ”seuraavana islamistien taistelukenttänä sionisteja ja amerikkalaisia vastaan”.⁵⁴

Siinain niemimaa on kokenut pääasiassa Gazan militanttiryhmiä ja beduiineista koostuvien jihadistiryhmien jatkuvia iskuja armeijaa ja poliisia vastaan. Muun muassa *Sharm el-Sheikin* provinssissa tehtyjen terrorisiskujen vuoksi nämä jihadistit joutuivat edellisen hallinnon pidätysten ja vainon kohteeksi. Suhde Egyptin turvallisuusviranomaisiin on siis pohjimmiltaan tulenarka.⁵⁵ Nämä ryhmät ovat vähitellen käyttäneet hyväkseen Siinain alueen valtatyhjiötä. Vuosikymmeniä pinnan alla kytenyt laittomuuden aikakausi on johtanut muun muassa lukuisiin kaasuputkien räjäytyksiin. Tilanne kulminoitui elokuun 5. päivän 2012 militanttiryhmien tekemiin iskuihin, joissa kuoli 16 egyptiläistä rajavartijaa. Tapausta luonnehdittiin Egyptin uuden presidentin Mohammed Morsin ensimmäiseksi testiksi linjauksissaan niin Israelin kuin *Hamasinkin* suhteen.⁵⁶

Tällä hetkellä alueella on erään arvion mukaan noin 1500 ääriuskovaista raskaasti aseistettua jihadistia, jotka ovat saaneet aseensa naapurivaltioista Sudanista ja Libyasta.⁵⁷ Isku herätti Egyptin hallinnon suhtautumaan vakavammin rajaseudun terroristiryhmiin. Kärjistyneet suhteet niemimaalla tulevat jatkumaan, jollei Egyptin poliittinen hallinto ymmärrä realiteetteja ja tee tarvittavia toimenpiteitä tilanteen ratkaisemiseksi.

Terroristi-iskut Siinailla eivät pelkätään vaaranna maan vakautta, vaan myös

⁵⁴ Mohamed Fadel Fahmy, ”Egyptian Salafist Considers Sinai the ’Next Frontier’”.

⁵⁵ Ahmad Ban, ”Egypt’s diverse Salafist movements”.

⁵⁶ Jodi Rudoren, ”Sinai Attack Tests New Egyptian President’s Relationship With Israel”, *The New York Times*, 6.8.2012.

⁵⁷ Nora Khouri, ”Lawless Sinai becomes flashpoint for Egypt with Israel, Hamas”, *Al-Monitor*, 21.3.2013.

salafistien näkökulmasta vähentävät kansan suosiota heitä kohtaan. Viime vuoden vaalien menestys ja kansalta saatu luottamus uhkaavat kuihtua jihadistien toimien vuoksi. Monet salafistit ovat todenneet, että liikkeen tulisi hylätä yhteydet terrorismiin ja sen sijaan rauhanomaisin keinoin tukea islamilaisen valtion syntyä.⁵⁸ Maltillisten salafistien keskuudessa jihadistiryhmien tynnyttäminen nostattaisi heidän legitimizeettään ja valtaansa kansallisessa politiikassa. Tämä toive ei ainakaan toistaiseksi näytä toteutuvan.⁵⁹

1.4 Johtopäätöksiä

On selvää, että islamistit ovat käyttäneet tilaisuutensa edukseen vallankumouksen synnyttämässä uudessa poliittisessa ja uskonnollisessa tilassa. Vallan ja mahdollisuuksien kenttä on kuitenkin ainakin osittain koitunut kohtaloksi niille, jotka ovat pyrkineet vallan ytimeen reformoimaan pitkän autoritaarisen vallan jälkeisiä heikkoja ja haavoittuvia valtioita. Väite ”demokratia ei synny yhdessä yössä” on tullut todistetuksi molemmissa maissa. Muiden Pohjois-Afrikan maiden tavoin jihadistiryhmien väkivaltaisuudet ovat jo lähes arkipäivää. Omiin valtataisteluihin keskittyvät nykyhallinnot eivät ole pystyneet kitkemään radikaali-islamismia pois maidensa poliittiselta kartalta, vaan se näyttää tiukentavan otettaan entisestään.

2 Islamismi Marokossa ja Algeriassa arabikevään jäljiltä

Arabikevään protestit levisivät Marokkoon ja Algeriaan pian Tunisian mielenosoitusten

⁵⁸ Mona Alami, ”Salafists win by pacifying the jihadists”.

⁵⁹ Morsin syrjäyttäminen on johtanut islamistiryhmien tekemiin uusiin iskuihin turvallisuusviranomaisia vastaan Siinain niemimaalla. Heinäkuun puoleenväliin mennessä iskuissa on kuollut kymmenen ihmistä. Ks. esim. *Reuters*, ”Mursi removal fuels Sinai Islamist militancy”, 15.7.2013.

alettua. Arabikevään luonne muodostui kuitenkin hyvin erilaiseksi näissä kahdessa maassa verrattuna Tunisiaan ja Egyptiin, eikä islamismista ole arabikevään jälkeen muodostunut samanlaista poliittista voimaa.

2.1 Marokon islamistit kiinni vallankumouksen ilman vallankumousta

Marokossa arabikevään protestit organisoiduivat löyhästi niin kutsutun Helmikuun 20. päivän liikkeen ympärille. Kymmenet tuhannet mielenosoittajat protestoivat pääkaupungissa *Rabatissa* ja monissa muissa kaupungeissa ilman suuria väkivaltaisuuksia vaatien poliittista reformia, pääministerin ja kuninkaan lähipiirin erottamista, korruption kitkemistä sekä panostusta sosiaalisiin ongelma-kohtiin. Marokossa hallitsee perustuslaillinen monarkki, kuningas *Mohammed IV*, jolla on perustuslain turvaamat laajat valtaoikeudet ja jonka vaikutus ulottuu aina lainsäädäntö- ja toimeenpanovallasta tuomioistuimiin. Kuningas yhdessä lähipiirinsä kanssa reagoi protesteihin nopeasti. Jo maaliskuun alussa 2011 kuningas lupasi perustuslakireformin ripeällä aikataululla sekä muita uudistuksia tasapainottaakseen tilannetta ja tyydyttääkseen kansan oikeuden kaipuun estääkseen näin Tunisian ja Egyptin kaltaisia vallankumousvaateita rantautumasta.⁶⁰ Vuoden 2012 vaaleissa valtaan nousi maltillinen islamistinen *PJD-puolue* (*Parti de la Justice et du Développement*). Marokko on muslimimaa, mutta varsinaisten uskonnollisten puolueiden rooli on perinteisesti ollut hyvin pieni.

⁶⁰ Kuningasta itseään ei vaadittu siirtymään syrjään. Nykyinen kuningas Mohammed VI on hallinnut maata vuodesta 1999. Kuninkaan vastustajat ovat kritisoineet kuningasta autoritaarisuudesta ja opposition sekä kansalaisjärjestöjen tukahduttamisesta. Mm. Wikileaks paljasti 2010 kiusallisia asioita kuningasperheen kiinteistöomistuksista. Ignace Dalle, ”Marokossa kuunnellaan vielä kuningasta”, *Le Monde Diplomatique XVIII*, (Into Kustannus Oy 2011), 51.

Marokon arabikevät jäi lopulta merkitykseltään vaatimattomaksi. Erityisesti kuninkaan lupaamalta perustuslain reformilta odotettiin etukäteen paljon ja sen toivottiin tuovan avoimuutta ja lisäävän hallinnon demokraattisuutta. Uuden perustuslain tar koitus oli rajata kuninkaan oikeuksia ja vahvistaa etenkin pääministerin valtaa.⁶¹ Perustuslakiuudistus kohtasi kuitenkin kritiikkiä heti suunnitteluvaiheessa, ja uudistusprosessin epäkohdat saivat opposition kannattajat uudestaan kaduille. Uudistus hyväksyttiin kuitenkin selvästi kesällä 2011 kansanäänestuksessa, jota protestoiijat kampanjoivat boikotoimaan vaalien osittaisen vilpillisyyden vuoksi.⁶² Uudesta perustuslaista huolimatta todellinen valta on silti edelleen kuninkaan käsissä. Kuninkaalla on yhä valta muun muassa nimittää ja erottaa ministerit sekä veto-oikeus kaikkiin päätöksiin. Kuningas on Marokossa valtionpäämies, asevoimien päällikkö ja uskonnollinen auktoriteetti (nk. *Commander of the Faithful*), jonka virallisesti uskotaan olevan profeetan jälkeläinen.⁶³

Arabikevään seurauksena sekä nykyinen pääministeripuolue PJD että salafisti-liikkeet kasvattivat kannatustaan. Marokon hallinto on kuitenkin ylläpitänyt kovaa linjaa muita kuin maltillisimpia islamisteja kohtaan. Marokon nykyinen islamisminvastaisuus juontuu pitkälti eliitin oman edun tavoittelusta sekä 2000-luvun terrori-iskuista, joiden takana on ollut jihadistisia ryhmiä. *Casablancassa* vuonna 2003 pommi-iskut tappoivat 45 ihmistä ja yli sata loukkaantui. Marokon hallinto vastasi pommi-iskuihin pidättämällä tuhansia islamisteja, joista noin

tuhat tuomittiin vankeuteen. Pommi-iskut saivat hallinnon kiristämään merkittävästi otettaan kaikista islamistiryhmistä. Casablancan jälkeen etenkin jihadismin kitkemisestä muodostui hallinnolle tärkeä poliittinen periaatelinja.⁶⁴

2.1.1 PJD-puolue parlamentaarisen islamismin äänenkannattajana

Marokon poliittinen järjestelmä ei ole läpinäkyvä demokratia.⁶⁵ Parlamentarismi toteutuu Marokossa kuitenkin paremmin kuin esimerkiksi naapurimaassa Algeriassa. Toisaalta esimerkiksi Marokon lehdistössä itsesensuuri on lähes sääntö.⁶⁶ Lehdistöltä on muun muassa kiellettyä esittää kuningasta ja islamia vastustavia mielipiteitä⁶⁷ sekä kriittisiä näkemyksiä Länsi-Saharan tilanteesta.⁶⁸

Vuoden 2011 lopulla järjestetyissä parlamenttivaaleissa maltillinen islamistipuolue PJD saavutti 107 paikkaa ja siitä muodostui suurin puolue 395-paikkaisessa parlamentin alahuoneessa. Puoluekentällä PJD on tällä

⁶⁴ Esimerkiksi vuonna 2004 Yhdysvallat nimitti Marokon tärkeäksi liittolaisekseen julistamassaan terrorismin vastaisessa sodassa. Sanaa Karim, "Morocco's Salafis: In Search of a Comprehensive Solution", *Carnegie Endowment*, 15.5.2013.

⁶⁵ Kansalaisjärjestöt kohtaavat jatkuvasti ongelmia hallinnon taholta. Kansalaisjärjestöjen edustajia on säännöllisesti häiritty ja jopa pahoinpidelty. Ignace Dalle, "Marokossa kuunnellaan vielä kuningasta", 52.

⁶⁶ Freedom House määrittelee Marokon osittain vapaaksi (partly free) ja lehdistön ei-vapaaksi (not free). *Freedom House*, "Freedom in the world: Morocco", 2013. Haettu 6.6.2013.

⁶⁷ Lehdistölle on asetettu myös merkittäviä sakkokoja kritiikistä hallintoa kohtaan. Esimerkiksi Al-Jazeeran toiminta Marokossa estettiin vuoden 2010 loka-kuussa, kun sen katsottiin tahraavan Marokon mainetta. Ignace Dalle, "Marokossa kuunnellaan vielä kuningasta", 57–58.

⁶⁸ Länsi-Sahara on yksi Afrikan autoioimmista kolkista. Marokko pitää aluetta omanaan ja on vastakkain Länsi-Saharan nationalistisen Polisario-liikkeen kanssa. YK kannattaa kansanäänestystä alueen tulevaisuudesta.

⁶¹ Simba Russeau, "A 'late spring' spring might reach Morocco", *Al-Jazeera* 1.7.2011.

⁶² *The Guardian*, "Morocco goes to the polls in test of king's reform policies", 25.11.2011.

⁶³ Kuninkaan kerrotaan olevan alaviittidynastian jälkeläinen ja suoraan sukua profeetta Mohammedille tämän tyttären kautta. Myös esimerkiksi Jordanian kuningashuoneen kerrotaan periytyvän suoraan profeetasta. *The Embassy of the Kingdom of Morocco to United States of America*, "His Majesty The King Mohammed VI". Haettu 11.7.2013.

hetkellä ainoa suuri islamistinen puolue. Marokon pääministeri *Abdelilah Benkirane* on myös PJD:n johtaja. PJD hyötyi vaaleissa selvästi arabikevään tuomasta islamismiaallosta Tunisiassa ja Egyptissä sekä vaalien jälkeen perustuslakiin tehdyistä parlamenttia vahvistaneista muutoksista. Toisaalta kuningas lähipiireineen on hyötynyt PJD:stä, joka maltillisena islamistipuolueena ei uhkaa eliittiä, mutta jonka vaalivoitto tyydytti kansan muutoksenhalua. PJD:tä on ideologialtaan verrattu Turkin AK-puolueeseen eli se on islamistipuolueena maltillinen, mutta sosiaalisesti konservatiivinen. Toisin kuin muut Marokon islamistiset ryhmät, PJD myös hyväksyy kuninkaan aseman uskonnollisena auktoriteettina.⁶⁹ PJD:n nousu hallitukseen oli merkittävää myös sen vuoksi, että vuoden 1956 itsenäistymisen jälkeen vuoden 2012 hallitusmuodostus oli vasta toinen kerta, kun kuningas salli suuria muutoksia vallankäytössä.⁷⁰ PJD osoitti strategista näkemystään jo 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa, jolloin puolue jopa rajoitti ehdokkaitaan vaaleissa välttääkseen vertaukset Algerian 1991–92 tapahtumiin. Tällä tavalla puolue pyrki todistamaan, ettei se ollut uhka Marokon sekulaarille järjestelmälle.⁷¹

PJD:n mukaan islamismin aatetta tulee edistää toimimalla olemassa olevan järjestelmän sisällä, ja puolueen suhde arabikevään protesteihin on ollut torjuvampi kuin muiden islamististen liikkeiden.⁷² Erityisesti Casablancan pommi-iskujen jälkeen PJD:llä

oli tarve selventää politiikkaansa ja viestiä sitä selvemmin ulospäin. PJD:n ideologiaan sisältyy ajatus islamin ja poliittisten rakenteiden sisäisestä yhteydestä marokkolaisessa yhteiskunnassa, jolloin islamia ei tarvitse erikseen pyrkiä edistämään poliittisten reformien kautta. PJD:n hallituspolitiikassa onkin esiintynyt melko vähän uskonnollisia viitteitä. Puolue on sen sijaan keskittynyt tärkeisiin yhteiskunnallisiin reformeihin ja talouskysymyksiin.⁷³ Pääministeri Benkirane on todennut, ettei PJD:tä äänestetty 2011 sen vuoksi, että se pyrki islamilaistamaan yhteiskunnan, vaan jotta se toteuttaisi sosiaalisia uudistuksia. Benkiraneen mukaan Marokon yhteiskuntaa ei voi *islamilaistaa* poliittisesti, koska Marokko on jo muslimivaltio.⁷⁴ Puolueen vastustajat, kuten sen hallituskumppanina toiminut monarkistinen *Istiqlal-puolue*, ovat kuitenkin syyttäneet PJD:tä yrityksestä ”egyptiläistää” Marokko eli luoda Egyptin Muslimiveljeskunnan kaltainen islamistipuolueen yksinvaltius. PJD on kuitenkin vakuuttanut, ettei sillä ole yhteyksiä Muslimiveljeskuntaan.⁷⁵ Monissa kysymyksissä, kuten naisten ja etnisten vähemmistöjen asemassa, PJD on silti konservatiivisempi kuin kuningas tai merkittävä islamistinen *Justice et Bienfaisance -liike*.⁷⁶

PJD ei kuitenkaan ole onnistunut tyydyttävästi toteuttamaan lupaamia uudistuksia ja taistelemaan sosiaalista epätasa-arvoa ja työttömyyttä vastaan, mikä on kasvattanut tyytymättömyyttä puoluetta kohtaan. Toukokuussa 2013 Istiqlal-puolue päätti vetäytyä hallituksesta kritisoiden PJD:tä kovin sanoin. PJD:n epäsuosiota kasvattaa erityisesti Marokon heikko taloustilanne. Toisaalta yleinen tyytymättömyys

⁶⁹ Abdeslam Mahraoui, ”The King’s Islamists”, *Wilson Center*. Haettu: 5.6.2013.

⁷⁰ Vuonna 1998 sosialistipuolue L’Union Socialiste des Forces Populaires voitti parlamenttivaalit, mikä merkitsi suurta muutosta poliittisella kentällä. Puolueen hallituskausi ei kuitenkaan tuonut toiveista huolimatta merkittäviä demokratisoivia muutoksia. Adria Lawrence, ”Morocco’s resilient protest movement”, *Foreign Policy*, 20.2.2012.

⁷¹ Abdeslam Mahraoui, ”The King’s Islamists”.

⁷² Khalid Madhi, ”Islamism(s) and the Arab uprisings: between commanding the faithful and mobilizing the protestor”, *The Journal of North African Studies*, 18:2 (2013), 261.

⁷³ J.N.C. Hill, ”Islamism and Democracy in the Modern Mahgreb”, *Third World Quarterly*, 32:6 (2011), 1094–1095, 1101.

⁷⁴ *The National*, ”Morocco’s PJD party has a lesson for other Islamists”, 21.2.2013.

⁷⁵ *Abram Online*, ”We’re not the Brotherhood: Morocco’s Islamist PM”, 14.2.2013.

⁷⁶ Oikeus ja hyväntekeväisyys -liike (kirjoittajan suom.) Abdeslam Mahraoui, ”The King’s Islamists”.

hallintoa kohtaan on seurausta myös kuninkaan yhä kiistämättömästä valta-asemasta ja demokratian puutteesta yhteiskunnassa.⁷⁷

2.1.2 Missionääristen liikkeiden toiminta rajoitettua

Islamistinen MUR (*Mouvement Unité et Réforme*) toimii PJD:n sosiaalisena selkärangan. PJD nojaa MUR:in kansansuosioon ja värväystoimintaan vaalien alla. MUR:illa ei kuitenkaan ole koherenttia ideologiaa, vaan sen toimintaan yhdistyy paikallistason pragmatismia ja sosiaalista aktivismia. PJD:n johtohenkilöstöä on myös MUR:in johtopaikoilla. MUR on onnistunut keräämään kannatusta erityisesti korruptioon kyllästyneen köyhälistön ja keskiluokan piirissä moraalisella ohjelmallaan.⁷⁸

Tärkeintä islamistista oppositiota edustaa *al-Adl wal-Ihsane* eli Justice et Bienfaisance -liike, joka sekoittaa ideologiassaan sufimystiikkaa, Muslimiveljeskunnan kaltaista sosiaalista aktivismia ja salafifundamentalismia tavoitteenaan islamilaiseen lakiin perustuva valtio. Liikkeen tärkein kannattajakunta koostuu älymystöstä.⁷⁹ Virallisia lukuja kannattajista ei ole, mutta liike itse arvioi vuonna 2011 kannattajia olevan jopa 200 000.⁸⁰ Justice et Bienfaisance on virallisesti kielletty, mutta käytännössä hallinto sietää sitä ja sen toiminta on yhteiskunnallisesti laajaa. Liike kieltäytyy tunnustamasta kuninkaan asemaa uskonnollisena auktoriteettina, toisin kuin PJD. Arabikevään jälkeen liikkeen jäsenet jopa kokivat vainoja osallistuttuaan Helmikuun 20. -protesteihin.

⁷⁷ Ursula Lindsey, ”All the King’s Men”, *International Herald Tribune*, 5.6.2013. Toukokuussa 2012 kymmenet tuhannet kokoontuivat mielenosoituksiin PJD:tä vastaan. *Al-Jazeera*, ”Mass anti-government protest in Morocco”, 28.5.2012.

⁷⁸ Abdeslam Mahraoui, ”The King’s Islamists”.

⁷⁹ David Ottaway, ”Morocco’s Islamists: In Power Without Power”, *Wilson Center*, 2.8.2012.

⁸⁰ *Le Monde*, ”Maroc; un mouvement islamiste appelle à ‘un changement démocratique urgent’”, 8.2.2011.

Liikkeen mukaan valtio ei voi olla demokraattisen muutoksen keskeinen toimija, sillä sen ainoa tarkoitus järjestön mukaan on eliitin etujen turvaaminen.⁸¹ Sen sijaan Justice et Bienfaisance toimii ruohonjuuritasolla, mikä tekee siitä hallinnolle hankalan, koska liikkeeseen on vaikea vaikuttaa perinteisen politiikan keinoin. Liikkeen tavoitteet ovat olleet pääasiassa sosioekonomisia, mutta vaikka liike on kielletty, se on viime aikoina kiinnostunut yhä enemmän puolueen perustamisesta.⁸²

Salafistien toimintaa Marokossa on edesauttanut etenkin lähimaiden salafistien esiinmarssi. Salafistien määrä on Marokossa kasvussa, vaikka salafismi joutuikin ahdistukseen 2000-luvun alussa massapidätysten seurauksena. Kannattajakunnan kasvu on aikaansaanut myös kattavampien verkostojen muodostamisen. Noin 700 salafistia istuu silti yhä vankilassa.⁸³ Joitain salafisteja on myös liittynyt olemassa oleviin pieniin islamistipuolueisiin. Varsinaisia salafistipuolueita Marokossa ei vielä ole, mutta sellaisen perustaminen ei välttämättä ole enää kaukana. Salafistit eivät kuitenkaan hyväksy kuningasta uskonnolliseksi auktoriteetiksi, mikä lisää hallinnon varovaisuutta salafistien suhteen.⁸⁴ Pääosa salafisteista keskittyy toiminnassaan kuitenkin pelkkään saarnaamis- ja hyväntekeväisyystoimintaan saaden kannatuksensa etenkin yhteiskunnan köyhimmiltä ja kouluttamattomimmilta. Toisaalta salafismin kasvu voi merkitä Marokossakin poliittisten jakolinjojen kiristymistä ja tiu-

⁸¹ Toisaalta liikkeen ideologisesta joustavuudesta kertoo se, että liike osallistui Helmikuun 20. -protesteihin yhdessä liberaalien, feministien ym. ryhmien rinnalla. Khalid Madhi, ”Islamism(s) and the Arab uprisings: between commanding the faithful and mobilizing the protestor”, 264.

⁸² *Middle East Online*, ”Morocco’s Justice and Charity ‘ready to form party’”, 8.1.2013.

⁸³ Ali Hassas Eddahbi, ”Will Morocco Grow More Tolerant of Its Safafists?”, *Al-Monitor*, 2.5.2013.

⁸⁴ Sanaa Karim, ”Party Politics for Morocco’s Salafis?”, *Carnegie Endowment*, 2.10.2012.

kemman linjan islamismin vahvistumista. Selviä viitteitä ultrakonservatiivisten salafistien aktivoitumisesta on jo nähty, ja esimerkiksi Ansar al-Sharia -liike on levinnyt myös Marokkoon.⁸⁵

2.1.3 Ääri-islamistit hallinnon hampaissa

Marokossa 1990-luvulla syntyi ryhmä nimeltä *Groupe Islamique Combattant Marocain* (GICM). Se rekrytoi marokkolaisia al-Qaidan toimintaan ja koulutettavaksi Afganistaniin. GICM oli myös Casablancan pommi-iskujen taustalla.⁸⁶ Lisäksi Madridin vuoden 2004 terrori-iskujen tekijöinä oli mukana marokkolaisia. Terrori-iskut saivat, kuten todettu, Marokon kiristämään otettaan kaikista islamisteista ja aktiivisesti kitkemään jihadismia maasta. Erityisesti salafismin kannatuksen kasvu on merkinnyt myös väkivaltaan turvautuvien aatteiden nousua. Tätä kehitystä vahvistaa edelleen maltillisen PJD:n epäonnistuminen tärkeissä uudistuksissa. Viimeksi maassa tapahtui vakava pommi-isku vuonna 2011 *Marrakechissa*, jossa kuoli useita turisteja. Terrori-iskuja on Marokossa sattunut kuitenkin suhteellisen vähän, mutta marokkolaisia on rekrytoitu muualle, kuten Libyaan, Maliin ja Syyriaan.⁸⁷ Nämä rekrytoinnit saattavat osoittaa ongelmallisiksi, mikäli koulutetut ja taistelokokemusta saaneet taistelijat ryhtyvät palaamaan takaisin Marokkoon. Marokko on tätä estääkseen vahvistanut rajakontrolliaan Algerian ja Mauritanian vastaisella rajalla, alueella, jossa rajavalvonta on perinteisesti heikkoa ja rajojen ylittäminen laittomasti helppoa.⁸⁸

⁸⁵ Mawassi Lahcen, "Morocco dismantles 'Ansar al-Sharia' terrorist cell", *Magharebia*, 7.11.2012.

⁸⁶ Carlos Echeverría Jesús, "The Current State of the Moroccan Islamic Combatant Group", *Combating Terrorism Center (West Point)*, 15.3.2009.

⁸⁷ Hassan Benmehdi & Siham Ali, "Morocco terror risk spikes", *Magharebia*, 18.1.2013.

⁸⁸ Asharq al-Awsat, "Morocco Beefs Up Border Security to Stop Jihadists Fleeing N. Mali", *allAfrica*, 26.3.2013.

2.2 Algeria ja sisällissodan raskas perintö

Algeriassakin protestit alkoivat heti tammi-kuun 2011 alussa. Mielenosoittajat ottivat alkuvuodesta rajusti yhteen poliisin kanssa useassa kaupungissa erityisesti Algerian pohjoisosissa, johon pääosa asutuksesta keskittyy. Tuhansia pidätettiin hallinnon ottaessa tiukan linjan mielenosoittajia kohtaan. Islamistit muodostivat protestoijista vain pienen murto-osan.⁸⁹ Mielenosoitukset hiipuivat kuitenkin nopeasti, kun hallinto käytti öljyvarallisuuttaan merkittäviin palkankorotuksiin ja muihin taloudellisiin tukitoimiin sekä kumosi 19 vuotta kestäneen poikkeustilan, joka oli julistettu vuoden 1992 armeijan vallankaappauksen seurauksena. Algeria on rikas öljyn ja maakaasun viejämaa, mutta tämä rikkaus ei ole hyödyttänyt kansaa samassa mittakaavassa kuin hallitsevaa eliittiä. Monipuoluejärjestelmästä ja vaaleista huolimatta Algerian hallinto on autoritaarinen ja salaileva, presidentti *Abdelaziz Bouteflika* hallitessa maata vuodesta 1999 lähtien. Myöskään islamismi arabikevään jälkeen ei ole ainakaan vielä muodostunut merkittäväksi poliittiseksi voimaksi. Islamistiset liikkeet, etenkin salafismi, ovat kuitenkin hyötyneet selvästi lähimaissa tapahtuneesta islamismin vahvistumisesta.

Arabikevään protestien hiipumisessa ja nykyisen hallinnon pysyvyydessä on Algeriassa kuitenkin kyse syvemmälle yhteiskuntaan ulottuvista syistä kuin pelkästään hal-

⁸⁹ Algeriassa protesteilla on myös historiallinen ulottuvuus, joka periytyy itsenäisyssodan kapinasta Ranskan hallintoa vastaan. Protestiliikkeillä on ollut tapana legitimoida toimintansa vetoamalla edustavansa itsenäisyystaistelijoiden perintöä epäoikeudenmukaista hallintoa vastaan. Mielenosoitukset ja protestiliikkeet ovat olleet arkea Algeriassa 1900-luvun jälkipuolella. Pahimmillaan ne ovat kuitenkin merkinneet hyvin väkivaltaisten ryhmien nousua. Hyvä yleiskatsaus Algerian itsenäisyysotaan ja protestitraditioon: J.N.C. Hill, "Remembering the War of Liberation: legitimacy and conflict in contemporary Algeria", *Small Wars and Insurgencies*, 23:1 (2012).

linnon tarjoamista taloudellisista eduista. Algerian yhteiskunnalliseen järjestelmään vaikuttaa nykypäivänakin erityisen verinen lähihistoria. Usein on kuvattu, että Algeria koki oman arabikeväänsä jo 1980-luvun lopulla. Vuoteen 1988 yksinvaltiaana hallinnut, Algerian itsenäisyysodassa syntynyt *FLN-puolue* (*Front de Libération Nationale*) taipui 1988 massaprotestiliikkeen alla ja ryhtyi merkittäviin taloudellisiin ja poliittisiin reformeihin. Taloutta liberalisoitiin ja valtioon luotiin monipuoluejärjestelmä sekä uusi perustuslaki vuosien 1988–1989 aikana. Vuosina 1991–1992 parlamenttivaaleissa islamistisen *FIS-puolueen* (Islamilainen pelastusrintama, ransk. *Front Islamique du Salut*) vaalivoitto vaikutti jo lähes varmalta ennen vaalien toista kierrosta, kunnes armeija teki vallankaappauksen tammikuussa 1992.⁹⁰ Maahan julistettiin poikkeustila ja islamistinen FIS hajotettiin ja julistettiin laittomaksi. Islamistit vastasivat väkivallalla ja maa ajautui sisällissotaan. Sisällissota kesti aina 1990-luvun loppuun ja sen aikana on arvioitu kuolleen 100 000–150 000 ihmistä.⁹¹

Sisällissodan aikana FIS:in kannattajat perustivat useita aseistettuja ryhmiä, muun muassa hyvin militanttiin jihadismiin perustuvan *GLA:n* (*Groupe Islamique Armé*). GIA:n iskut kohdistuivat aluksi armeijaan, virkamiehiin ja yhteiskunta-aktiiveihin, mutta sodan aikana yhä enenevässä määrin GIA kohdisti väkivaltaa tavallisia ihmisiä kohtaan menettäen nopeasti aiemman tukialueensa

luottamuksen ja arvostuksen.⁹² GIA:sta ja muista sodan aseistetuista ryhmittymistä on lähtöisin moni nykyisistä Pohjois-Afrikassa ja Sahelin alueella terrorismia harjoittavista jihadistiliikkeistä.

Sodan aikana katosi jopa 20 000 ihmistä ja väkivalta siviilejä kohtaan oli yleistä. Erityisesti maaseudulla ihmiset kohtasivat GIA:n kohdalta raakaa väkivaltaa, jonka seurauksena monet pakenivat kaupunkeihin turvallisemman elinympäristön toivossa.⁹³ Vuoden 1999 armahduslaki sai tuhannet islamistitaistelijat kuitenkin luovuttamaan aseensa ja 2000-luvulle tultaessa väkivalta väheni dramaattisesti. Sisällissodan väkivaltaisuus ja uhrimäärä jättivät kuitenkin Algeriaan syvät arvet ja epäluulon islamismia kohtaan.

2.2.1 Parlamentissa vain maltillisia islamisteja

Algeriaa ei voida pitää monipuoluejärjestelmästä huolimatta demokratian kehtona.⁹⁴ Oppositio tai islamistit eivät kuitenkaan ole onnistuneet kaatamaan Bouteflikaa ympäröivää valtaeliittiä. Tähän on useita syitä. Ensinnäkin Algerian valtiolla on pitkät sekulaarit perinteet. Maa oli 132 vuotta Ranskan vallan alaisena, minkä johdosta valtion hallintoon ja yhteiskuntaan laajemmin on juurtunut maallisuuden traditio. Algerian valtiojärjestelmä pohjautuu pitkälti Ranskan vallan aikaisiin rakenteisiin. Tämä sekulaari traditio on tosin alkanut murtua etenkin taloudellisten vaikeuksien ja lähivaltioiden esimerkin vaikutuksesta, kun uskonnosta on muodostunut uskottava poliittinen vaihtoehto autoritaarisille sekulaareille eliiteille.

⁹⁰ Asevoimat ovat Algeriassa yhä merkittävä vallankäyttäjät. Bouteflika on kuitenkin aktiivisesti pyrkinyt vähentämään armeijan valtaa ja osuutta hallitsevasta eliitistä. Silti maan asevoimat ovat, osittain 1990-luvun tapahtumista johtuen, yhä huomattavat. Algeria käyttää tällä hetkellä maailmassa BKT:hen suhteutettuna 11:ksi eniten rahaa asevoimiensa ylläpitoon. *The Military Balance 2013*, International Institute for Strategic Studies (Routledge, Lontoo 2013), 41.

⁹¹ Jopa 200 000. John P. Entelis, “Algeria: democracy denied, and revived?”, *The Journal of North African Studies*, 16:4 (2011), 654.

⁹² Ray Takeyh, “Islamism in Algeria: A struggle between hope and agony”, *Council on Foreign Relations*, 2003.

⁹³ Omar Sefouane, “Tu seras un rural, mon fils...”, *Jeune Afrique*, No. 2705, 2012.

⁹⁴ Freedom House luokittelee Algerian ei-vapaaksi (not free), kun esimerkiksi Marokko, Tunisia, Libya ja Egypti on luokiteltu osittain vapaiksi. *Freedom House*, “Middle East and North Africa”, 2013. Haettu 6.6.2013.

Kuitenkin hallitsevalla FLN-puolueella on takanaan valtion identiteetille tärkeätä, Ranskaa vastaan käydystä itsenäisyysodasta johdettu legitimitetti ja uskottavuus.⁹⁵ Lisäksi FLN on pystynyt usein luomaan vahvan hallitusrintaman parlamentissa, tavallisesti yhteistyössä RND:n (*Rassemblement National Démocratique*) ja maltillisen islamistisen MSP-puolueen (*Mouvement de la société pour la paix*) kanssa.⁹⁶

Lisäksi Bouteflikan hallinnon saavutukseksi lasketaan sisällissodan lopettaminen ja armahduslait sekä väkivallan uhan merkittävä väheneminen 2000-luvulla.⁹⁷ Hallinto on myös onnistunut reagoimaan nopeasti kansan vaatimuksiin estääkseen levottomuuksien leviäminen. Poikkeustilan kumoaminen ja palkankorotukset sekä sosiaalietujen huomattava parantaminen vastauksena arabikevään protesteihin osoittavat hallinnon arviointi- ja toimintakykyä sekä erityisesti valtion öljyvarallisuuden määrän.⁹⁸

Sen sijaan oppositio ei ole pystynyt ennen tai jälkeen arabikevään luomaan yhteistä rintamaa tai yhteisiä tavoitteita, vaan se on hajautunut pieniksi ryhmittymiksi. Poliittinen islamismi ei ole tästä poikkeus.⁹⁹ Algerian poliittisella kentällä toimii muutamman suuremman puolueen lisäksi paljon pieniä puolueita. Vuoden 2012 parlamenttivaalien alla näitä pienpuolueita, islamistisia

ja muita, perustettiin vilkkaasti. Useimmat pienpuolueet vaativat presidentin vallan rajoittamista ja parlamentaarisuuden vahvistamista.¹⁰⁰ Parlamenttivaaleissa vanha valta- puolue FLN sai kuitenkin selvän vaalivoiton, kun taas merkittävin islamistipuolueiden ryhmittymä, maltillinen *Vihreä Algerian Allianssi* (*Alliance de l'Algérie verte*)¹⁰¹ koki tappion odotettuaan alun perin äänivyöryä ja islamismin aallon leviämistä Algeriaan. Islamistipuolueet saivat yhteensä hieman yli kymmenesosan paikoista (Vihreä Allianssi 49 paikkaa) 462:sta, kun taas FLN saavutti 220 paikkaa. Äänestysaktiivisuus vaaleissa oli vain 42 prosenttia, mikä tosin vuoden 2007 vaalien 35 prosenttiin verrattuna oli kansanvallan kannalta tarkasteltuna positiivinen käänne. Oppositio näki vaalit vahvasti vilpillisenä, ”hallinnon järjestämänä teatterina”.¹⁰²

Merkittävänä syynä äänestyspassiivisuuden ja islamistien vähäiseen äänimäärään on pidetty parlamentin todellisen vallan puutetta sekä äänestäjien vuoden 1992 tapahtumista periytyvää epäluuloa ja pettymystä itse poliittista järjestelmää kohtaan. Keskeisintä valtaa käyttää presidentti Bouteflika lähipiireineen. Jo pelkkä osallistuminen vaaleihin ja parlamentin toimintaan näyttäytyy osalle kansasta periaatteiden pettämisenä ja epädemokraattista status quo’ta ylläpitävänä toimintana.¹⁰³ Etenkin Vihreään Al-

⁹⁵ Ardavan Amir-Aslani, ”L’Algérie, à contre-courant de l’essor islamiste arabe”, *Le Huffington Post*, 21.12.2012.

⁹⁶ Andrea Dessi, ”Algeria at the Crossroads, Between Continuity and Change”, *Instituto Affari Internazionali*, 2011.

⁹⁷ Ibid. Tosin ihmisoikeusjärjestöt ovat kritisoineet armahduslakeja etenkin sotarikollisten armahtamisen vuoksi. *Human Rights Watch*, ”New Amnesty Law Will Ensure Atrocities Go Unpunished”, 1.3.2006.

⁹⁸ Yksityisten on hyvin helppo saada suuria lainoja ja valtion palkat ovat kohonneet kovaa vauhtia. Laaja työttömyys ei ole silti helpottanut. *The New York Times*, ”Algerians Belittle Elections, but Not Enough to Protest”, 19.5.2012.

⁹⁹ Andrea Dessi, ”Algeria at the Crossroads”, 10.

¹⁰⁰ Esim. uudet islamistipuolueet Front pour la Justice et le Développement ja Front du Changement saavuttivat kumpikin muutamman edustuspaikan parlamenttivaaleissa. *Afriqueinfos*, ”Les principaux partis politiques en lice”, 18.4.2012.

¹⁰¹ Vuoden 2012 vaaleissa MSP sekä kaksi muuta maltillista islamistipuoluetta, Ennahda ja Islah, muodostivat vaaliliiton, Vihreän Algerian Allianssin. Ennahda ja Islah ovat olleet kriittisempiä hallintoa kohtaan kuin MSP.

¹⁰² *Le Monde*, ”Législatives en Algérie: les islamistes dénoncent “une grande manipulation des résultats”, 11.5.2012.

¹⁰³ Sosialistinen Front des Forces Socialistes -puolue boikotoi vaaleja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan juuri tästä syystä. Claire Spencer,

lianssiin osallistunut suurin islamistipuolue MSP on joutunut puolustamaan politiikkaansa äänestäjien silmissä erityisesti arabikevään jälkeen. MSP:n pahimmiksi synneiksi on laskettu puolueen tuki Bouteflikalle vuosien 2004 ja 2009 presidentinvaaleissa sekä mainittu aiempi yhteistyö FLN:n ja RND-puolueen kanssa. Poliitikassaan MSP on islamistisena puolueena ollut maltillinen, vaikka sen ohjelma, verrattuna esimerkiksi Marokon PJD-puolueeseen, korostaa konservatiivisempaa näkemystä islamin roolista yhteiskunnassa.¹⁰⁴

Islamistien toiminta sisällissodassa, sodan aikainen väkivalta ja uhrimäärät vaikuttavat lisäksi edelleen hyvin selvästi yhteiskunnassa. Islamisteilla on yhä paljon vihaisia vastustajia kansan joukossa. Toisaalta nykyhallinto on myös hyödyntänyt sisällissodan muistoja argumentoinnissaan sekä maallista oppositiota että islamistisia liikkeitä vastaan.¹⁰⁵

2.2.2 Hallinnon vastaus salafismin leviämiseen

Huolimatta siitä, että nykyiset islamistiset poliittiset puolueet ovat joutuneet pettymään vaaleissa, salafismi on kokenut Algeriassa samankaltaisen suosion nousun kuin muuallakin Pohjois-Afrikassa. Salafismin leviämistä vastaan on perustettu uskonnollisista asioista päättävän ministeriön siunauksella imaamiliitto, jonka tarkoitus on suojella Algerian omaa maltillista islamia. Joidenkin arvioiden mukaan jopa 80 prosenttia Algerian moskeijoista noudattaisi salafismiin taipuvaisia opetuksia.¹⁰⁶ Salafisteja on syytetty ääri-islamististen näkemysten saarnaamisesta moskeijoissa, joiden toiminta on ministeriön

ohjeistusten alaista. Salafistit itse kiestävät syytökset pyrkimyksistä luoda epävakautta yhteiskuntaan ja syyttävät itse uskonnollisten asioiden ministeriötä vainosta vaihtoehtoisia näkemyksiä kohtaan.¹⁰⁷

Salafistiryhmistä tärkein on *Front de l'Veil Libre*¹⁰⁸, jolta hallinto kielsi helmikuussa 2013 salafistipuolueen perustamisen. Ryhmä on ollut organisoimassa monia hallinnonvastaisia mielenosoituksia, ja sen pyrkimyksenä on ollut vahvistaa salafiaatetta myös poliittisella kentällä. Ryhmän suhde uskonnollisten asioiden ministeriöön on kuitenkin ollut huono puolin ja toisin.¹⁰⁹ Vuonna 2005 kansanäänestyksellä hyväksytty rauha ja kansallista sovintoa koskeva peruskirja kieltää Algeriassa puolueen nimeämisen uskonnollisin tai etnisin termein sekä puolueen ideologian perustamisen muulle kuin demokraattiselle ja tasavaltalaiselle pohjalle. Peruskirjan keskeisin tavoite on ollut estää 1990-luvulla FIS-puolueeseen kuuluneita palaamasta politiikkaan. Salafistiryhmä katsoo kuitenkin itse täyttävänsä vaatimukset puolueenmuodostukselle. Se ei ole silti saanut taakseen kaikkien salafistien tukea, sillä osa salafisteista katsoo edelleen, ettei liikkeen tulisi osallistua politiikkaan vaan keskittyä saarnaamistoimintaan ja vaikuttamaan sosiaalisena liikkeenä.¹¹⁰

2.2.3 Algerian sisällissota jihadistien kasvualustana

Algerian sisällissota oli tärkeä kasvualusta Pohjois-Afrikan militantille jihadismille ja sisällissodasta periytyvät jihadistiryhmät ovat nykyisin merkittävä turvallisuusuhka Algeriassa ja Sahelin alueella. Sisällissodan aikana etenkin GIA:n raakuus siviilejä koh-

¹⁰⁴ "Algeria's 2012 Elections: the Numbers Game", *Chatham House*, 16.5.2012.

¹⁰⁵ J.N.C. Hill, "Islamism and Democracy in the Modern Mahgreb", 1101.

¹⁰⁶ Adam Nossiter, "Amid a Sea of Upheaval, Algeria Is Still", *The New York Times*, 18.2.2011.

¹⁰⁷ Abdelhafid Daamache, "Les imams créent leur syndicat pour contrer les salafistes", *StarAfrica*, 26.3.2013.

¹⁰⁸ Khaled Boudieh, "Algerian Imams Criticize Remarks by Religion Minister", *Al-Monitor*, 5.6.2013.

¹⁰⁹ Vapaa herätysrintama (kirjoittajan suom.).

¹¹⁰ Atef Kadadra, "Algeria Salafists Seek To Establish Political Party", *Al-Monitor*, 5.6.2013.

¹¹¹ Walid Ramzi, "Algeria: Nation Denies License to Salafist Party", *allAfrica*, 19.2.2013.

taan sekä ryhmän ideologinen taantuminen kirvoitti kritiikkiä myös jihadisteilta. Muutama GIA:sta eronnut islamistitaistelija perusti uuden, salafijihadistisen ryhmän, *Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat* eli *GSPC:n*. Vuonna 2006 ryhmä julisti sitoumustaan al-Qaidan ideologiaan ja 2007 vaihtoi nimensä *Islamilaisen Maghreb al-Qaidaksi* (*al-Qaida au Maghreb islamique, AQMI*).¹¹¹ AQMI on todennäköisesti alueen tunnetuin terroristiorganisaatio, joka toimii sekä Algeriassa että laajemmin Sahelin alueella. Algerian pohjoisosissa se on tehnyt terrori-iskuja erityisesti pääkaupungissa Algerissa sijaitsevaa hallintokoneistoa vastaan, kun taas vuoristoinen ja aavikkoisen Etelä-Algeria on AQMI:lle tärkeä tukialue, josta sitä on alueen syrjäisyyden vuoksi vaikea kitkeä.

AQMI on terroritoimien lisäksi harjoittanut kidnappauksia ja osallistunut Länsi-Afrikan huumekauppaan ja salakuljetukseen rahoittaakseen toimintaansa. Osan ryhmän johtajista on koulutautunut Afganistanissa.¹¹² AQMI on viime vuosina julistautunut muun muassa useiden itsemurhaiskujen tekijäksi. Sillä on myös jatkuvasti hallussaan panttivankia, usein länsimaisia.¹¹³ Vuoden 2012 aikana AQMI nousi otsikoihin hyödyntämällä Pohjois-Malin poliittista epävakautta ja ottamalla suuremman jalansijan alueella, jonne Ranskan johdolla tammikuussa 2013 tehtiin sotilaallinen interventio islamistikapinallisten tukahduttamiseksi.

AQMI:n tavoitteena on luoda Sharia-lain kautta hallinnoitu Länsi-Afrikan kali-

faatti kaatamalla nykyiset ”väärinuskovat” hallinnot. AQMI:n ideologiaan yhdistyy jihadismin lisäksi myös Pohjois-Afrikalle ominaisia piirteitä. AQMI koostuu esimerkiksi suurimmaksi osaksi algerialaisista, jotka 1990-luvulla osallistuivat sisällissotaan Algerian hallintoa vastaan ja joiden nykyisessäkin toiminnassa painopiste ja ns. suuri vihollinen on ollut juuri Algerian valtio.¹¹⁴ AQMI ei kuitenkaan ole selvärajainen organisaatio. Kuten muidenkin jihadististen liikkeiden, AQMI:n perustana on jäsenistön liikkuvuus ja muuttuvat intressit. Jihadististen ryhmien tavoitteet ja toiminta muuttuvat jatkuvasti sen mukaan, kuka ryhmittymää milloinkin johtaa. Al-Qaidan keskusorganisaation otteen heltäminen alajärjestöistään viimeisten parin vuoden aikana on tuonut mukanaan lisääntyvän pirstaloitumisen näiden järjestöjen sisällä. Lisäksi Pohjois-Afrikassa toimii valtava määrä hyvin pieniä jihadistisia järjestöjä, joiden toimintaa on miltei mahdotonta hallinnoida ylhäältä käsin. Kaikki jihadistiset ryhmittymät eivät silti ole yhteydessä al-Qaidaan eivätkä kaikki jihadistit ole virallisesti minkään olemassa olevan ryhmän varsinaisia jäseniä. Jihadistinen toiminta nykyäänä on usein hyvin väljää ja epäorganisoitua.¹¹⁵

Yksi Saharan alueen tunnetuimpia jihadistijohtajia on *Mokhtar Belmokhtar*, AQMI:n entisiä johtohahmoja, joka perusti oman ryhmänsä 2012.¹¹⁶ Belmokhtarin uskotaan olleen muun muassa Itä-Algeriassa In Amenasin maakaasukentällä tammikuussa 2013 tapahtuneen panttivankikriisin takana.¹¹⁷ Muita AQMI:n pohjalta perustettuja

¹¹¹ Jonathan Masters, ”Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM)”, *Council on Foreign Relations*, 24.1.2013.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Iskuja on tapahtunut vuosittain useita. Ne ovat kohdistuneet esim. ulkomaisia työntekijöitä, diplomaatteja ja Algerian viranomaisia kohtaan. AQMI pitää yhä panttivankina mm. vuoden 2010 syksyllä Nigerissä kidnapattuja ranskalaisia. *BBC*, ”Profile: Al-Qaeda in North Africa”, 17.1.2013; *Al-Jazeera*, ”AQIM says European hostages in N Africa alive”, 23.6.2013.

¹¹⁴ Jonathan Masters, ”Al-Qaeda in the Islamic Maghreb”.

¹¹⁵ Mohammad-Mahmoud Ould Mohamedou, ”AQIM: Maghreb to Mali, and back”, *OpenDemocracy*, 19.5.2013.

¹¹⁶ Tunnetaan eri nimillä, esimerkiksi: Signed-in-Blood Battalion, Masked Men Brigade, Khaled Abu al-Abbas Brigade. *BBC*, ”Profile: Mokhtar Belmokhtar”, 4.6.2013.

¹¹⁷ In Amenasissa kuoli kymmeniä panttivankia sekä sieppaajia niin teloituksissa kuin Algerian ar-

jihadistiryhmiä ovat esimerkiksi Malissa aktiivisesti toimivat *Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest (MUJAO)* sekä *Ansar al-Dine*.¹¹⁸

2.3 Johtopäätöksiä

Toisin kuin Tunisiassa ja Egyptissä, Marokossa ja Algeriassa ei arabikevään myötä muodostunut uutta poliittista tilaa, jossa islamismi olisi voinut nousta merkittäväksi voimaksi. Marokon PJD:kin toimii vanhan eliitin määrittämässä rajoissa. Islamismi on kuitenkin läsnä molemmissa maissa huolimatta siitä, että vallitsevat hallinnot suhtautuvat sen kaikkiin, paitsi aivan maltillisimpiin, ilmentymiin epäluuloisesti ja rajoittavat islamistien poliittisia toimintamahdollisuuksia. Tästä huolimatta arabikevään jäljiltä etenkin salafistiset liikkeet ovat onnistuneet keräämään kannatusta myös Marokossa ja Algeriassa. Lisäksi Algeriassa jihadistiset ryhmittymät ovat olleet näkyvästi parrasvaloissa jo pitkään, mutta myös Marokossa ääriyhmät toimivat aktiivisesti maan alla.

3 Islamismi sisällissodan kokoneessa Libyassa

Libyassa arabikevään tapahtumat erosivat merkittävästi muista Pohjois-Afrikan maista. *Muammar Gaddafin* 42 vuotta kestänyt yksinvaltiutus päättyi kansannousuun, joka yltyi sisällissodaksi kapinallisryhmien ja Gaddafin hallinnon välillä. Nato ja muutamat yksittäiset ulkovallat tukivat sodassa kapinallisryhmiä Yhdistyneiden kansakuntien suojeluvastuuperiaatteen (*Responsibility to Protect, R2P*) perusteella.¹¹⁹ Demokraattisen Libyan en-

---

meijan erikoisjoukkojen tekemässä rynnäkössä. Useat uhrit olivat kaasuyhtiön ulkomaisia työntekijöitä.

¹¹⁸ May Ying Welsh, "Making sense of Mali's armed groups", *Al-Jazeera*, 17.1.2013.

¹¹⁹ Suojeluvastuulla tarkoitetaan kansallisten, alueellisten ja kansainvälisten toimijoiden vastuuta suojella siviilejä kansanmurhalta, rikoksilta ihmisyyttä vastaan, sotarikoksilta ja etnisiltä puhdistuksilta. Libyan

siaskaaleet ovat olleet epävarmoja ja keskushallinto on edelleen heikko. Hallinnon uudistaminen demokratian normien mukaiseksi on kuitenkin edistynyt ja maassa järjestettiin vapaat¹²⁰ vaalit 2012. Paikallistasolla valtaa pitää silti monin paikoin sodan aikaiset aseistetut kapinallisryhmät. Nykyhallinnon haasteena on vahvistaa kontrolliaan etenkin reuna-alueilla, joihin ääri-islamistiset ryhmät ovat onnistuneet sodan kaaoksen seurauksena juurtumaan.

3.1 Islamistien aalto tyyntyi liberaalien edessä

Muammar Gaddafin vallan alla islamistinen liikehdintä oli hyvin tarkkaan valvottua. Libyan Muslimiveljeskunnan jäsenet elivät pitkälti tukahdutettuina ja suuri osa heistä maanpaossa. Gaddafin vallan kaatuminen merkitsi poliittisten islamistiryhmien tilaisuutta nousta vallan keskukseen, aivan kuten Egyptissä ja Tunisiassakin. Heinäkuussa 2012 käydyt vaalit osoittivat kuitenkin momentin arvion islamististen puolueiden kannatuksesta osuneen yläkanttiin. Poliittisen islamismin heikkous onkin ollut yllätys ja poikkeus Tunisiasta ja Egyptistä alkaneseen islamismin aaltoon.

3.1.1 NFA voittoon islamistien kustannuksella

Gaddafin vallan kukistuttua loppuvuodesta 2011 maan hallitsevaksi elimeksi nousi valankumouksen kapinallisista koostuva *Kansallinen siirtymävaiheen neuvosto* (engl. *National Transitional Council*), jonka tarkoituksena oli ohjata Libya diktatuurin jälkeiseen aikaan:

---

konfliktissa suojeluvastuuta käytettiin ensimmäistä kertaa oikeuttamaan sotilaallinen väliintulo. Lisää suojeluvastuun periaatteesta ja sen soveltamisesta Libyan kohdalla katso: Touko Piiparinen, "Säilyykö suojeluvastuu? YK:n turvallisuusneuvoston rooli inhimillisen turvallisuuden puolustajana", *Ulkopoliittinen instituutti*, Briefing paper 114 (2012).

¹²⁰ Vaaleja tarkkailivat useat organisaatiot. Esim. *The Carter Center*, "Carter Center Congratulates Libyans for Holding Historic Elections", 9.7.2012.

järjestää vapaat vaalit ja luoda perustuslaki. Vaalit väliaikaisen parlamentin valitsemiseksi järjestettiin 7. heinäkuuta 2012. Ne olivat maan ensimmäiset vapaat vaalit 40 vuoteen ja ensimmäinen askel kohti demokraattista hallintoa, mikä oli erityislaatuinen saavutus ottaen huomioon, että puolueet olivat kiellettyjä Gaddafin aikana.

Libyan 2012 vaalilain mukaan mikään puolue ei kuitenkaan voinut saada hallitsevaa enemmistöä General National Councilin (GNC) paikoista, sillä vain 80 paikkaa 200:sta varattiin puolueille.¹²¹ Loput 120 paikkaa jaettiin sitoutumattomille. Vaalien voittajaksi julistettiin 48 prosentin äänimäärällä *Kansallisten voimien liitto* (engl. *National Forces Alliance, NFA*)¹²², joka saavutti 39 paikkaa. Muslimiveljeskunnan *Oikeuden ja rakentamisen puolue* (engl. *Justice and Construction Party, JCP*) tuli vaaleissa toiseksi 10 prosentin kannatuksella ja 17 parlamenttipaikalla. Egyptin FJP:n ja Tunisian Ennahdan saadessa lähes puolet parlamentin paikoista, JCP:n saavuttama viidesosa puolueiden paikoista kalpeni hyvin nopeasti naapurimaidensa rinnalla. Todennäköisimmin vaalitulos osoitti libyalaisen epävarmuuden islamismia tai mitään muutakaan (ääri-)ideologiaa kohtaan.¹²³

3.1.2 Miksi Muslimiveljeskunta ei menestynyt?

Muslimiveljeskunnan poliittinen siipi, JCP, perustettiin maaliskuussa 2012. Puolue esittäytyy maltillisena ja edistysmielisenä uskonnollisena puolueena, jonka jäsenistössä on useita naisia, osa heistä vaaliehdokkai-

na.¹²⁴ JCP:n johtaja *Mohammed Sawan* oli yksi monista vangituista veljeskuntalaisista Gaddafin aikana. Lisäksi moni heistä lähti maanpakoon, josta useat palasivat takaisin Libyaan vallankumouksen seurauksena.¹²⁵

Muslimiveljeskunta muiden pienempien islamistiryhmien tavoin ei kuitenkaan kyennyt toistamaan naapurimaidensa islamistien menestystä vaaleissa. Syitä tähän on useita, mutta ehkä olennaisin on veljeskunnan huomattavasti heikompi perusta Libyaassa kuin Egyptissä tai Tunisiassa. Gaddafin julmuus heitä vastaan tukahdutti jopa islamistien saarnaus- ja hyväntekeväisyystyön verkostot, joiden avulla he olisivat kyenneet taistelemaan paremmin liberaaleja vastaan.¹²⁶ Lisäksi Gaddafin hallinto valvoi uskonnollisen, myös islamilaisen, kirjallisuuden leviämistä ja sulki yhteydet Libyan Muslimiveljeskunnan Internet-sivuille.¹²⁷

Toiseksi, aikaa poliittiselle järjestäytymiselle ennen vaaleja jäi hyvin vähän, vain 18 kampanjointipäivää, joiden aikana vanhojen verkostojen aktivoiminen ympäri maata kävi mahdottomaksi. Islamistinen poliittinen leiri oli myös syvästi jakautunut vallankumouksen jälkeen, mikä johti uusien puolueiden perustamiseen. *Libyan islamilaisesta taisteluryhmästä* (engl. *Libyan Islamic Fighting Group, LIFG*) irtautuneet salafistiset *al-Wasat* ja *al-Watan* osallistuivat myös 2012 vaaleihin. Ainoastaan ensin mainittu saavutti yhden parlamenttipaikan.¹²⁸ Kentän pirstoutuminen saattoi olla osasy syy heikolle kannattajamäärälle.

Noin reilu vuosi diktatuurin kaatumisen jälkeen monet libyalaiset tarkastelivat

¹²¹ Alison Pargeter, "Libya and Islamism: the deeper story", *OpenDemocracy*, 7.8.2012.

¹²² NFA:ta pidetään liberaalipuolueena, jonka riveissä toimii useita Gaddafin aikakauden toimijoita. Puolueen johtaja Mahmoud Jibril toimi Gaddafin taloudellisena neuvonantajana. *International Institute of Strategic Studies*, "Libya: fragile security, fragmented politics", 19:2 (2013), xv.

¹²³ Esim. Aaron Y. Zelin, "Islamism in Libya", *The Washington Institute*, huhtikuu 2013, 2, 6-7.

¹²⁴ Umar Khan, "Party Profile: Justice & Construction Party", *Libya Herald*, 30.6.2012.

¹²⁵ Veljeskuntalaisia pakeni mm. Britanniaan, Sveitsiin, Kanadaan, Irlantiin ja Yhdysvaltoihin. Mary Fitzgerald, "Introducing the Libyan Muslim Brotherhood", *Foreign Policy*, 2.11.2012.

¹²⁶ Tomas Munita, "Election Results in Libya Break an Islamist Wave", *New York Times*, 9.7.2012.

¹²⁷ Aaron Y. Zelin, "Islamism in Libya", 6.

¹²⁸ Frederic Wehrey, "The Wrath of Libya's Salafis", *Carnegie Endowment*, 12.9.2012.

islamismia, ja erityisesti Muslimiveljeskuntaa, edelleen Gaddafin linssien läpi. Koko 42-vuotisen valtansa aikana Gaddafi levitti propagandaa, jossa hän arvosteli islamisteja ääriuskovaisiksi ja varoitti toistuvasti, että he punoivat juonia maan vallan kaatamiseksi.¹²⁹ Äänestäjien silmissä Muslimiveljeskunta näyttäytyi siten epäilyttävänä ääri liikkeenä, johon tuli suhtautua varautuen.

Liberaalien eduksi vaaleissa nousi esiin islamistien vaurioituneen maineen lisäksi Libyan vahvan heimoyhteiskunnan merkitys. Tämä asetti veljeskunnan epäedulliseen asemaan. Heimo-, perhe- tai yhteisösiteet ohjasivat monien libyalaisen äänestyskäyttäytymistä, ei ideologia. NFA:n vaalivoitto ei ole siten sattumaa, sillä sen johtaja *Mahmoud Jibril* on yhden Libyan suurimman heimon, *Warfallan*, jäsen.¹³⁰

3.1.3 Islamin vahva asema kuitenkin jatkuu

Vaikka islamistien vaalimenestys jäi ennako-odotuksia laimeammaksi, on pantava merkille, että islamin rooli osana maan politiikkaa on kuitenkin pohjimmiltaan vahvempi kuin Libyan naapurimaissa. Liberaalipuolueen vaalivoitto ei automaattisesti tarkoita sekularismin voittoa¹³¹ ja islamin häviämistä maan politiikasta. Pikemminkin päinvastoin: ensinnäkin sekularismia ei laajalti hyväksyttyä Libyassa, sillä sitä pidetään liian poikkeavana paikallisille perinteille.¹³² Toiseksi väitetään, että NFA:sta löytyy jäseniä, jotka ovat islamistisesti orientoituneita ja kannattavat Sharia-lain liittämistä osaksi

¹²⁹ Alison Pargeter, "Libya and Islamism: the deeper story".

¹³⁰ Warfalla-heimossa arvioidaan olevan jopa miljoona jäsentä Libyan 6 miljoonasta kansalaisesta. Tomas Munita, "Election Results in Libya Break an Islamist Wave".

¹³¹ Monet uutissivustot ovat kuitenkin leimanneet NFA:n voiton nimenomaan sekularismin voitoksi. Esim. Rana Jawad, "Libya election success for secularist Jibril's bloc", *BBC News*, 18.7.2012.

¹³² Alison Pargeter, "Libya and Islamism: the deeper story".

uutta perustuslakia, joko ainoaksi tai pääasialliseksi oikeuslähteeksi.¹³³ Konsensuksen löytäminen Sharia-kysymykseen näyttäisi olevan yksinkertaisempaa verrattuna Egyptiin ja Tunisiaan, joissa väittely salafistien ja maltillisten välillä on kiivasta. Libya on kyennyt välttämään kyseiset ristiriidat, sillä islamistien ja ei-islamistien välistä kuulua ei ole juuri olemassa. Libyassa, jonka väestöstä 97 prosenttia on sunnimuslimeja, syvä uskonnollinen ja sosiaalinen konservatismi koskettaa lähes koko kansaa.¹³⁴

Muslimiveljeskunnan uusi tilaisuus saattaa koittaa seuraavissa vaaleissa, jotka järjestettäneen vuoden 2013 aikana. Vaalitappionsa jälkeen veljeskunta rekisteröityi kansalaisjärjestöksi (NGO) juurruttaakseen liikkeen libyalaiseen yhteiskuntaan ja osaksi myös parantaakseen islamistien mainetta. Veljeskunnan jäsenmäärä on sen jälkeen lähtenyt nousuun.¹³⁵ Toisaalta maan radikaali-islamistien toistuvat väkivallanteot vääristävät islamistien kuvaa. Egyptin viimeaikaisen tapahtumien vaikutus Libyan islamistihin saattaa myös muuttaa tilannetta mihin suuntaan tahansa.

3.2 Salafismin kirjo kasvanut Gaddafin hallinnon kaaduttua

Salafismin kannatus on kasvanut Libyassa samoin kuin muuallakin Pohjois-Afrikassa. Kaikkein maltillisimmat salafistit selviytyivät Gaddafin hallinnon alla paremmin kuin suuri osa muista islamisteista pääasiassa siksi, ettei Gaddafi pitänyt salafismia sen epäpoliittisen luonteen vuoksi yhtä suurena uhkana. Salafismin kannattajien joukossa on kuitenkin sisällissodan jäljiltä syntynyt kahtiajakoa sen suhteen, kuinka salafistien tulisi

¹³³ James Maxwell, "Political Islam in Post-Gaddafi Libya", *Think Africa Press*, 2.5.2013.

¹³⁴ Lisäksi Libyan liberaaleja on kuvailtu Tunisian islamistien vastineena. Ks. Ibrahim Sharqieh, "The Libyan Revolution at Two", *Foreign Policy*, 22.2.2013.

¹³⁵ Mary Fitzgerald, "Introducing the Libyan Muslim Brotherhood".

suhtautua poliittiseen toimintaan. Osa salafisteista katsoo edelleen, ettei poliittinen osallistuminen ole sopivaa ja tämä osa salafisteista pidättäytyykin toimimaan vain sosiaalisenä liikkeenä.¹³⁶

Libyan salafistit ovat saaneet inspiraatiota poliittiselle organisoitumiselle erityisesti Egyptin salafistiliikkeiltä.¹³⁷ Salafistit menestyivät kuitenkin huomattavasti heikommin Libyan kuin Egyptin tai Tunisian parlamenttivaaleissa. Parlamenttiin valittiin noin 25 salafi-ideologian kannattajaa, joista lähes kaikki sitoutumattomina. Sen sijaan, kuten aiemmin mainittiin, salafipuolueet al-Watan ja al-Wasat pärjäsivät huonosti.

Salafiliike Libyassa on suurempi kannattajakunnaltaan kuin esimerkiksi Muslimiveljeskunta, mutta salafistit ovat kärsineet erityisesti organisaation ja johtajuuden puutteista. Salafistit toimivat pääasiallisesti moskeijoiden ja muiden sosiaalisten yhteisöjen kautta vaikuttaen erityisesti vähemmän koulutettuihin ja nuorisoon. Lisäksi salafisteja toimii merkittävässä määrin Libyan monissa paikallisissa aseellisissa ryhmissä, jotka koostuvat sodan aikaisista kapinallisryhmistä.¹³⁸

Salafistien konservatiivisuus ja rooli yhteiskunnan moraalinvalvojina on näkynyt useissa välikohtauksissa, joissa salafistit ovat yrittäneet estää joidenkin moraalittomina pitamiensä palveluiden, kuten naisten kauneushoitolojen, toiminnan.¹³⁹ Salafistit ovat myös tuhonneet muun muassa ”vääräuskoisten” sufien hautoja, pyhäkköjä ja moskeijoita.¹⁴⁰ Vastakkainasettelu ääri-

¹³⁶ Omar Ashour, ”Libyan Islamists Unpacked: Rise, Transformation, and Future”, *Brookings Doha Center, Policy Briefing*, 5/2012.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Mary Fitzgerald, ”Introducing the Libyan Muslim Brotherhood”. Libyassa toimii arvioiden mukaan jopa yli 500 eri militiaa. *International Institute for Strategic Studies*, ”Libya: fragile security, fragmented politics”, *Strategic Comments*, 19:2 (2013), xiv-xvi.

¹³⁹ Youssef Mohammad Sawani, ”Post-Qadhafi Libya: interactive dynamics and the political future”, *Contemporary Arab Affairs*, 5:1 (2012), 18.

¹⁴⁰ Sharron Ward, ”The Battle of the Shrines”, *Foreign Policy*, 12.9.2012.

islamistien ja maltillisten välillä onkin kasvanut ja väkivalta lisääntynyt. Raja salafistien ja ääriyhmien välillä on nykyisin monissa tapauksissa ohut. Ansar al-Sharian toiminta Libyassa on tästä selvä esimerkki.¹⁴¹

3.3 Hallinnon heikkous helpottanut ääriyhmien toimintaa

Kenties viime aikojen näkyvin väkivallanteke tapahtui Itä-Libyan *Benghazissa* syyskuussa 2012, WTC-iskujen vuosipäivänä, jolloin amerikkalainen suurlähettiläs J. Christopher Stevens ja kolme muuta amerikkalaista kuoli konsulaattiin kohdistuneessa ääri-islamistien iskussa. Jihadistit ovat olleet Libyassa sodan jälkeen useiden terrori-iskujen takana. Iskuja on kohdistunut sekä paikallisväestöä että ulkomaisia toimijoita kohtaan, ja ne ovat osoitus Libyan yhä heikosta turvallisuustilanteesta ja ääriyhmien toimintamahdollisuuksista Libyan kaltaisessa käymistilassa olevassa valtiossa.¹⁴²

Sekä islamistit että sekulaarit kapinallisryhmät taistelivat sisällissodassa samalla puolella Gaddafia vastaan. Siten myös kapinallisten toimintaan osallistuneilla ääri-islamisteilla oli rooli sodan voittajina, mistä nämä islamistiryhmät ovat osaltaan yrittäneet johtaa legitimizeettiä nykyiselle toiminnalleen. Pääosa libyalaisista kuitenkin vastustaa vahvasti ääri-ideologioita.¹⁴³ Sisällissota jätti jälkeensä myös valtavat määrät aseita Gaddafin laajoista asevarastoista. Aseelliset ryhmät ovat yhä monin paikoin vahvasti varustettuja, vaikka keskushallinto on pyrkinyt riisumaan näitä ryhmiä aseista.¹⁴⁴ Vakavin seuraus aseiden määrässä on kuitenkin ollut niiden päätyminen suurina määrinä AQMI:n kaltaisille terroristijärjes-

¹⁴¹ Ségolène Allemandou, ”Qui est Ansar al-Charia?”, *France24*, 17.9.2012.

¹⁴² Huhtikuussa 2013 jihadistit iskivät Ranskan Tripolin edustustoon. Iskun taustalla oli muun muassa Ranskan Mali-operaation vastustus.

¹⁴³ Omar Ashour, ”Libyan Islamists Unpacked”.

¹⁴⁴ *The Tripoli Post*, ”Militias in Libya Given Ultimatum to Lay Down Arms or Join Army”, 12.6.2013.

töille niin Libyassa kuin lähimaissakin.¹⁴⁵ Ääriryhmien toimintaa helpottaa Libyassa etenkin keskushallinnon heikkous, valvonnan puute ja paikallistason turvallisuuden ylläpidon luovuttaminen entisten kapinallisryhmien käsiin.

Etenkin Itä-Libyassa radikaalit islamistit ovat olleet pitkään vahvoja paikallistason toimijoita. *Kyrenaikan* alueelta, Itä-Libyasta oli peräisin esimerkiksi 1990-luvulta Gaddafin vastaista taistelua käynyt *Libyan islamilainen taisteluryhmä* (LIFG), joka toi 2011 sisällissodan aikana kapinallisten toimintaan taistelukokemusta.¹⁴⁶

Itä-Libyaan ja etenkin Benghaziin on keskittynyt myös Libyan Ansar al-Sharia, joka perustettiin 2011 sisällissodan aikana. Ansar al-Sharia on toiminut Benghaziissa paikallisena aseellisena ryhmänä, ja sen on epäilty olleen myös USA:n konsulaatti-iskun taustalla, minkä ryhmä itse kieltää. Ansar al-Sharia puolustaa tiukkaa Sharia-lain tulkintaa sekä vastustaa demokratiaa. Benghaziissa Ansar al-Sharia on paikallisesti hyvin vahva¹⁴⁷, vaikkakin heti USA:n konsulaatti-iskun jälkeen se eli jonkin aikaa hiljaiseloa paikallisten ihmisten osoitettua suurin jou-

koin mieltään radikaaliryhmiä vastaan. Ansar al-Sharia on alueen yksi parhaiten aseistautuneista joukoista, ja sitä on pidetty yhdessä muiden islamististen ryhmien, kuten *Libyan kilven* (engl. *Libyan Shield*), kanssa vastuullisena monista väkivallanteoista ja hyökkäyksistä sufeja kohtaan. Ansar al-Sharia on itse toiminnassaan painottanut maltillisempaa radikalismia linjaa, ja se on toiminut esiintyen myös paikallisena hyväntekijänä ja yhteisöllisenä liikkeenä, mikä on johtanut vastustajien joukossa ryhmän motiivien kyseenalaistamiseen. Toisaalta keskushallinto on joutunut myös turvautumaan Ansar al-Sharian kaltaisiin ryhmiin paikallistason turvallisuuden ylläpitäjänä armeijan ja poliisin ollessa vielä heikkoja sodan jäljiltä. Lisäksi Gaddafin hallintoon osallistuminen jätti jälkeensä myös luottamuspuolan viranomaisia kohtaan.¹⁴⁸

Merkittävin ääri-islamistinen uhka sijoittuu tällä hetkellä kuitenkin Etelä-Libyaan, jonka turvallisuustilanne on erittäin heikko etenkin Malin konfliktin jäljiltä. Jihadistien aktiivisuus alueella ei sinänsä ole uutta, mutta sisällissodan jälkeinen poliittinen kaaos, valtatyhjiö sekä aseiden valtava määrä ovat muodostaneet Etelä-Libyasta jihadistien vahvan tukialueen.¹⁴⁹ Eteläisen Libyan aavikkoiselle ja vuoristoiselle seudulle on pesiytynyt useita ääri-islamistisia ryhmiä. Esimerkiksi AQMI on perustanut tukikohтия alueelle.¹⁵⁰ Valvontaa vaikeuttaa keskushallinnon miltei täysi kontrollin puute maan eteläosissa sekä eteläisen raja-alueen syrjäisyys. Rajavalvonta etelärajalla on erittäin puutteellista, mikä edesauttaa ääriryhmien toimintaa ja liikkumista. Ranskan Malioperaation seurauksena Malista on Nigerin kautta siirtynyt radikaaleja ryhmiä Etelä-

¹⁴⁵ Esim. Michelle Nichols, "Libya arms fueling conflicts in Syria, Mali and beyond: U.N. experts", *Reuters*, 9.4.2013.

¹⁴⁶ LIFG:n tavoitteena oli Gaddafin vallan kaataminen. Gaddafin onnistui kuitenkin murskata suurin osa ryhmästä. Gaddafi tarjosi myös vuosina ennen arabikevättä jihadisteille armahduksia. Ehtona oli mm. osallistuminen uudelleen koulutukseen hallinnon hyväksymien imaamien johdolla. LIFG:n pohjalta kehittyi 2010-luvun alussa mm. maltillisemmat poliittiset puolueet al-Watan ja al-Wasat. Osa entisen LIFG:n jäsenistä on silti jatkanut toimintaa muissa jihadistiryhmissä. Yahia Zoubir & Erzsébet Rózsa, "The End of the Libyan Dictatorship: The Uncertain Transition", *Third World Quarterly*, 33:7 (2012), 1276-1277.

¹⁴⁷ Ansar al-Sharia vahvisti paikallista kannatustaan jo sisällissodan aikana muun muassa ottamalla vastuun turvallisuudesta Benghaziin sairaalassa, joka oli joutunut toimimaan väkivallan uhan alaisena. Daniel Wagner Giorgio Cafiero, "Implications of the Rise of Radical Muslim Groups in Libya", *International Policy Digest*, 23.1.2013.

¹⁴⁸ Mohamed Eljarh, "Ansar al-Sharia returns to Benghazi", *Foreign Policy*, 8.3.2013.

¹⁴⁹ Essam Mohamed & Jemal Oumar, "Al-Qaeda swaps Mali for Libya", *Magharebia*, 7.6.2013.

¹⁵⁰ Michel Moutot, "Le Sud Libyen, nouveau sanctuaire pour Aqmi (experts)", *Afrique Expansion*, 24.5.2013.

Libyaan, josta käsin ne voivat vähäisen valvonnan vuoksi toimia vapaammin myös naapurimaissa.¹⁵¹ *Al-Monitor*-uutissivuston mukaan al-Qaidaan sidoksissa olevia islamisteja on Pohjois-Afrikassa ja Sahelin alueella 8 000–14 000, joista suurin osa Pohjois-Malissa ja Libyassa. Määrän uskotaan olevan kasvussa.¹⁵²

4 Islamistien kivinen tie kohti demokratiaa

Siirtyminen kohti demokratiaa ei tapahdu yhdessä yössä. Nämä siirtymävaiheet voivat olla pitkiä ja väkivallan värittämiä, kuten Pohjois-Afrikan arabikevään jälkeiset tapahtumat ovat jälleen osoittaneet. Marokossa ja Algeriassa islamistit eivät ole nousseet samanlaiseen asemaan kuin Tunisiassa ja Egyptissä, joissa islamistit ovat joutuneet muuttamaan positioitaan sovitellakseen suhteitaan ei-islamisteihin. Libyassa islamismin nousu on kärjistynyt jihadistien kasvavaan kontrolliin maan syrjäseuduista. Islamismi on menettänyt asemiaan parlamentarisessa politiikassa, mutta sen sijaan radikaali islamismi näyttäisi pitävän tiukasti kiinni saavuttamastaan vallasta.

Ensimmäisissä vapaissa vaaleissa Egyptin ja Tunisian historiassa islamistipuolueet onnistuivat vakuuttamaan kansalaiset lupauksillaan parantaa maiden taloudellinen ja sosiaalinen rappiotila. Islamistiryhmien noustessa ensi kertaa maidensa johtopaikoille, herätyskellot ovat alkaneet soida opposition joukossa: ovatko islamistit jo saaneet liikaa valtaa? Toimivatko he ainoastaan perustaakseen islamilaisen valtion? Vai onko islamisteilla sijaa demokraattisen valtion rakentamisessa?

Viimeaikaiset tapahtumat Egyptissä ovat osoittaneet, että vallankumouksen jälkeinen epävarmuuden ja epätasapainon aikakausi on koitumassa islamistien tappioksi. Muslimiveljeskunnan ponneton yritys luoda demokraattinen hallinto johti lopulta väkivaltaisuuksiin ja presidentti Morsin pidättämiseen 3. heinäkuuta 2013. Tunisiassa, missä toiveet demokratian vahvistumisesta ovat olleet korkeammalla, Ennahdan polarisoitunut politiikka pluralismin ja islamismin välillä on aiheuttanut epävarmuutta ja maassa pelätään opposition vastareaktiota.¹⁵³ Tunisiasta on vaarassa tulla seuraava Egypti, sillä myös Tunisiassa on olemassa ainekset kansan tyytymättömyyteen ja levottomuuksien syttymiseen.¹⁵⁴

Vaikka monet äärikonservatiiviset salafistit ovat pehmentäneet asenteitaan ja osallistuneet poliittiseen toimintaan, radikaalien jihadistiryhmien uskollisuus väkivaltaiseen ideologiaan ei ole murenemassa. Pikemminkin he ovat vahvistaneet asemiaan ja yhteyksiään al-Qaida-järjestöön. Nykyiset islamistihallinnot ovat voimattomia taistelemaan jihadistien epädemokraattisuutta ja äärikonservatiivisuutta vastaan. Siinäin niemimaasta on tullut jihadistien uusi taistelutanner ja Tunisiassa radikaaliryhmien väkivaltaisuudet ovat kasvussa. Epävarmuutta luovat myös yhteydet lähivaltioiden ääriryhmiin ja Tunisian mahdollinen tulevaisuus terroristijärjestöjen keskusmaana.

Marokossa hallinto ja kuningas ovat käyttäneet erityisesti maltillista, nykyjärjestelmään myönteisesti suhtautuvaa islamistipuolue PJD:tä hyödyksi torjuakseen Tunisian ja Egyptin kaltaiset vallankumoussaatteet. Marokossa islamistit ovat kuitenkin vallassa ilman varsinaista valtaa kuninkaan toimiessa

¹⁵¹ Ibid. Toukokuussa 2013 Nigerissä tehtiin itsemurhaiskut armeijan tukikohtaa ja ranskalaista uraanikaivosta vastaan. Sekä AQMI:n yhteyksissä olevat MUJAO että Mokhtar Belmokhtarin ryhmä ilmoittivat olevansa vastuussa iskusta.

¹⁵² Tieto vuoden 2012 marraskuulta. Mohammad bin Ahmad, ”Sahel’s Jihadist Groups Threaten Libya, Mauritania and Niger”, *Al-Monitor*, 11.12.2012.

¹⁵³ Ishac Diwan & Hedi Larbi, ”Tunisia’s Islamic Wild Card”, *Project Syndicate*, 25.6.2013.

¹⁵⁴ Hyvän arvion Tunisian tilanteesta antaa *Al-Monitor* -lehden artikkeli, joka vertailee Egyptin ja Tunisian islamistihallintoja ja niiden tulevaisuutta. Ks. Nouredine Hiaoui, ”Will Tunisia Follow in Egypt’s Footsteps?”, *Al-Monitor*, 5.7.2013.

yhä korkeimpana päättävänä elimenä. Islamismi ja islamistiset ryhmät ovat edelleen hallinnon epäluulon kohteena ja turvallisuusviranomaisten tarkkailun alaisina. Näin myös PJD-puolue, jonka nykyinen epäsuosio ja maan taloudelliset ongelmat vahvistavat sekä kovemman linjan islamisteja että islamismin vastustajia.¹⁵⁵ Silti on vaikea kuvitella, että Marokkoon syntyisi vakavampaa konfliktia islamistien ja muiden välille aivan lähiaikoina. Kansan pettymys parlamenttien maltillisiin islamistipuolueisiin Marokossa ja Algeriassa voi kuitenkin kiristää tulevaisuudessa jakolinjoja ja lisätä sympatiaa ääri-islamisteja kohtaan.

Algeriassa presidentti Bouteflikan terveyden horjuminen on aiheuttanut spekulatioita siitä, mitä Bouteflikan jälkeinen aika tuo tullessaan. Bouteflikan vetäytyminen syrjään 2014 presidentinvaaleista tulisi merkitsemään uuden johtohahmon etsimistä eliitin keskuudesta. Tälle paikalle on vielä näillä näkymin useita pyrkijöitä.¹⁵⁶ On myös mahdollista, että islamismin leviäminen ja naapurimaiden sekä Algerian omat levottomuudet nostaisivat jälleen asevoimien kannatusta islamismin vastustajien keskuudessa.¹⁵⁷ Toisaalta vallanvaihdos voi merkitä uutta tilaa myös nykyisen hallinnon vastustajille. Vanha eliitti on, kirjaimellisesti, vanhaa. Nuorempien sukupolvien noustessa tulevina vuosina suurempaan rooliin on todennäköistä, että nykyinen järjestelmä tulee muuttumaan. Demokraattisempi ja avoimempi poliittinen järjestelmä toisi todennäköisesti myös islamistit näkyvämmiin poliittiselle areenalle. Toinen vaihtoehto on, että muutos johtaa epävakampaan tilaan, mikäli kovemman linjan islamistit saavat

lisää jalansijaa. Algeriassa islamismin vastustajilla ja kannattajilla on paljon historiaa, josta ammentaa vihamielisyyttä toisiaan kohtaan.

Libyassa eletään tällä hetkellä poliittisesti kriittistä vaihetta, sillä GNC:n tulee saattaa Gaddafin jälkeinen välivaihe loppuun. Sen tulee valmistella uusi perustuslaki ja järjestää uudet parlamenttivaalit vuoden loppuun mennessä, mutta aika uhkaa kuitenkin loppua kesken. Egyptin ja Libyan monista eroavaisuuksista huolimatta maat kamppailevat samojen poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien kanssa, ja siksi Egyptin viimeaikaiset tapahtumat eivät jää huomaamatta naapurivaltiossa. Joidenkin arvioiden mukaan Egyptin tilanne tulee vaikuttamaan suoraan myös Libyaan ja on hyvin mahdollista, ettei Libya tule selviämään omasta vallan transformaation vaiheestaan ilman uusia mielenosoituksia ja väkivaltaisuuksia.¹⁵⁸

Libyan sisäistä turvallisuustilannetta heikentää etenkin jihadistit, jotka ovat saaneet jalansijaa maassa. Etelä-Libyan tilanne alkaa uhkaavasti muistuttaa jo Pohjois-Malia ennen Ranskan operaatiota kyseisellä alueella. Sekä Euroopan unioni että Nato ovat lähettäneet Libyaan asiantuntijoita avustamaan rajavalvonnan tehostamisessa.¹⁵⁹ Etelä-Libyan jihadistiongelma ei kuitenkaan kaikella todennäköisyydellä tule helpottumaan ennen kuin Libya saa vahvistettua valtio-organisaatiotaan ja luotua toimivat viranomaistoiminnot sekä paikallistason hallinnon. Kaikesta päätellen tähän voi mennä aikaa.

¹⁵⁵ *Al Arabiya News*, "Morocco's state securities ordered to spy on ruling islamists", 8.6.2012.

¹⁵⁶ Cherif Ouazani, "Dans les pas de Bouteflika", *Jeune Afrique*, No. 2705, 2012; Lamine Chikhi, "Algeria contemplates future without ailing Bouteflika", *Reuters*, 30.4.2013.

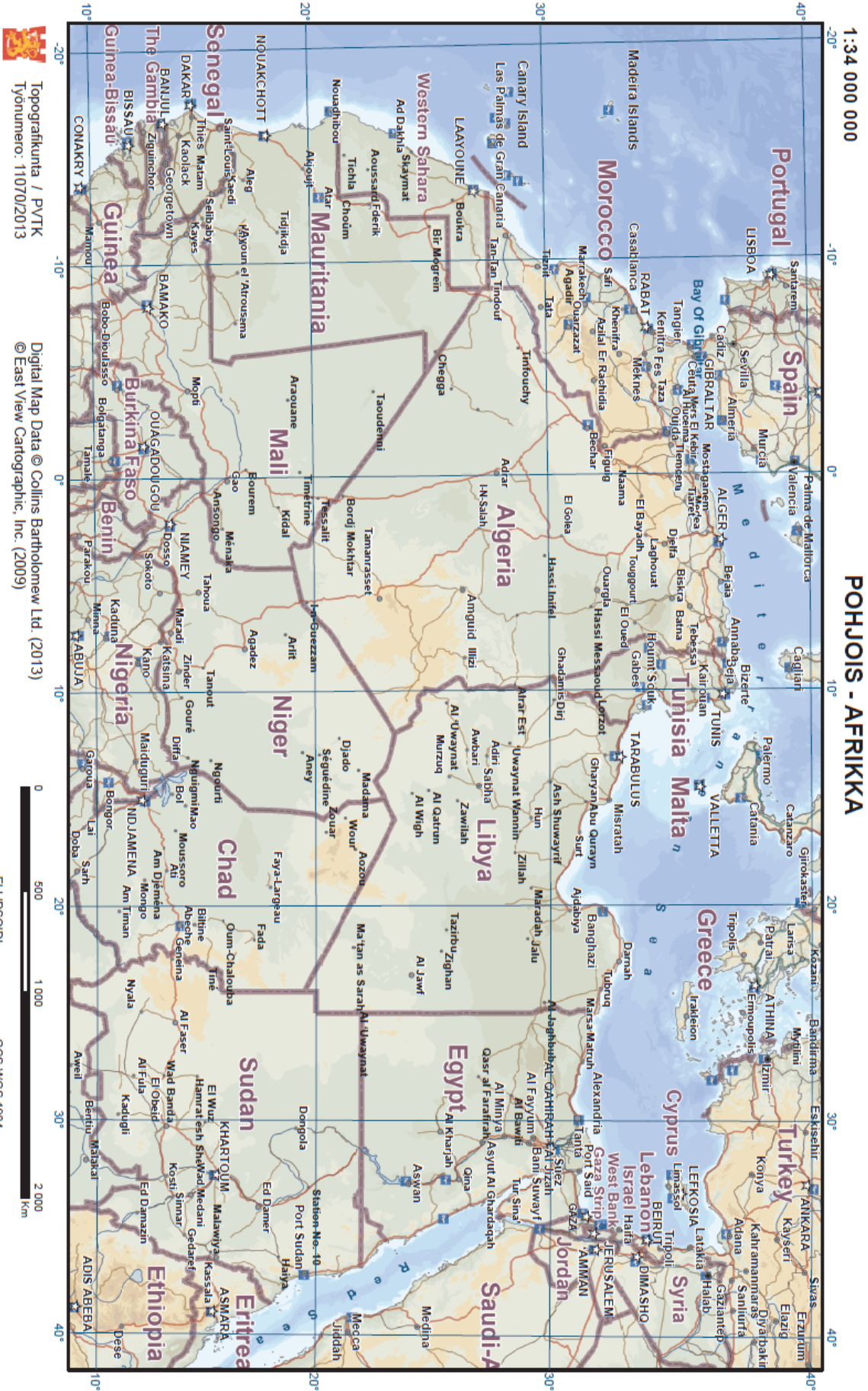
¹⁵⁷ Erin Cunningham, "Will Algeria's army be the dark horse in the next election?", *GlobalPost*, 26.3.2013.

¹⁵⁸ Kamal Abdallah, "Mobilisation in Libya", *Al-Abram Weekly*, 9.7.2013.

¹⁵⁹ Adrian Croft, "EU approves sending border security advisers to Libya", *Reuters*, 22.5.2013; Adrian Croft & David Alexander, "Nato to send experts to Libya to assess security help", *Reuters*, 4.6.2013.

ABSTRACT

The long authoritarian rule and socio-economic challenges led to a wave of uprisings and demonstrations across North Africa and the Middle East in 2011. In North Africa the events of the Arab Spring culminated in the revolutions in Tunisia and Egypt as well as the civil war in Libya. In Morocco and Algeria the Arab Spring had a lesser impact. This article seeks to clarify how the impact of Islamism has grown – or altered – in North Africa since the 2011 uprisings. It aims to assess the development of the Islamists' new role in these societies in transition.

Kirjoittajista

Jasmin Repo on tehnyt valtiotieteiden kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa ja tällä hetkellä hän suorittaa ylempää korkeakoulututkintoa Helsingissä poliittisen historian oppiaineessa. Kirjoittajat olivat korkeakouluharjoittelijoita Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksella toukokuusta heinäkuuhun 2013.

Kati Temonen on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon St. Andrews'n yliopistossa pääaineenaan kansainväliset suhteet ja moderni historia. Hän suorittaa ylempää korkeakoulututkintoa Helsingin yliopistossa poliittisessa historiassa.

Viimeisimmät tässä sarjassa julkaistut:

(täydellinen lista <http://www.doria.fi/>)

Julkaisusarja 4: työpapereita (ISSN: 1236-4983)

No 43, 2012

Daivis Petratis: Reorganisation of the Russian Armed Forces (2005–2015)

No 44, 2013

Toms Rostoks: Baltic States and NATO: Looking beyond the Article V

N:o 45, 2013

Stig Rydell & Stefan Forss: Tie kohti uutta pohjoismaista turvallisuusstrategiaa

N:o 46, 2013

Alan Salehzadeh: Syyrian sisällissota: syitä ja taustatekijöitä

Strategian laitos

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 266

00171 HELSINKI

Department of Strategic and Defence Studies

National Defence University

P.O.Box 266

00171 HELSINKI

Tel: 0299 800

E-mail: strategianlaitos@mil.fi

Internet: <http://www.mpkk.fi/>

ISSN 1236-4983

Maanpuolustuskorkeakoulu
Strategian laitos
PL 266, 00171 HELSINKI
Suomi ▶ Finland

Puh. +358 0299 800
strategianlaitos@mil.fi

▶ www.mpkk.fi